

נובמבר 2011, ירחון מס' 105

מבט הרשות

דעתון לענייני כלכלה וחברה*

פתח דבר

ההסתדרות אינה צריכה להתנצל על מאבקה למען עובדי הקבלן.

מאמרים וסקירות

1. דו"ח העוני 2010 וסקר הביטוח הלאומי בנושא "אי בטחון תזונתי" (רעב).
2. במקום להפריט, יש להלאים.

מבט אל העולם

אגודים מקצועיים בעולם

בימה חופשית

1. היבטים חריגים ושליליים בהסכם הר"י - ממשלה.
2. דיאגנוזת ביאליק על מחלות הישוב - אז והיום.

חוק ומשפט

- (1) ביטול פיטורי עובד שנעשו בגלל השתתפות בניסיון התארגנות עובדים.
- (2) הכפלת הפיצויים ללא הוכחת נזק לעובדת שהוטרה מינית (אחד עשר אירועים של הטרדה מינית).
- (3) פקיד שרות התעסוקה (ההשמה) חייב לברר את סיבת אי ההתאמה של דורש העבודה ולא לשלול את זכותו לדמי אבטלה ללא ברור.
- (4) הצעות חוק: א. יוגדל הפטור ממס על קצבאות הפנסיה; ב. מענק השחרור לחיילים יוכל.
- (5) חדש בחקיקה: חוק העסקת עובדים על ידי קבלני כח אדם (תיקון מס' 8), התשע"א 2011

אינדיקטורים כלכליים על מצב המשק

- (1) מדד המחירים לצרכן; (2) ריבית בנק ישראל וריבית החובה במשק; (3) שכר ממוצע למשרות שכיר; (4) תעסוקה ואבטלה.

מידע שימושי

- (1) עדכון סכומי הוצאות האש"ל; (2) שיעור ההפקדה לפנסיה חובה ב- 1.1.2012; (3) תזכורת לצווי הרחבה שפורסמו לאחרונה; (4) שיעורי הריבית של החשב בכללי; (5) הפחתה במס הכנסה למשתכרים 8-14 אלף ₪.

* הופק על ידי האגף לכלכלה ולחברה, ההסתדרות הכללית החדשה

פתח דבר

אם יש עוני ועליבות, אין צדק חברתי

הצמיחה שאפיינה את המשק הישראלי בשבע השנים האחרונות (צמיחה ממוצעת של 4% ויותר) לא הצליחה לשפר את מצבם של העניים בישראל. מי שסבר כי הפירורים שיפלו משולחנם של המוטבים בעם יספיקו להיטיב עם העניים יכול להביט בכישלון המדיניות: שיעור המשפחות העניות הוא כ-20%, שיעור הנפשות העניות הוא כ-25%, הילדים החיים בעוני כ-35% וחלקם של המשפחות העובדות באוכלוסייה הענייה עלה ל-50%.

מדינת ישראל וממשלות ישראל לא חשבו ברצינות להתמודד עם הפערים החברתיים, אי השוויון והעוני. הם לא גיבשו תכנית ארוכת טווח עם יעדים כמותיים לצמצום העוני. העיסוק במקרו עיקר את ההיבטים החברתיים והנהייה אחרי "עגל הזהב" סימא את העיניים מהדרדרות של החברה הישראלית, בה יש כאלה מעושרות ומעושרים הנוגעים בכוכבים, בעוד כל אדם רביעי נושק עפר ללא יכולת להתפרנס בכבוד אנושי ושהולך ונוצר מעמד חדש של שכירים צעירים ועניים.

דו"ח העוני של שנת 2010 הוא תעודת עניות למדינת ישראל הסוגרת את טבלת המדינות המפותחות (ה-OECD) ברמת העוני והעליבות. אם יש צדק חברתי הוא צריך לכלול ולהבטיח למאות אלפי ישראלים חיים מעל לקו העוני.

אפרים זילוני, עו"ד

יו"ר האגף לכלכלה ולחברה

מאמרים וסקירות

דו"ח העוני 2010

דוח העוני של 2010 מצטרף לדוחות העוני של השנים האחרונות כדי להזכיר לקברניטי המשק שבנוסף למעמד הביניים שהתקומם ומחה לאחרונה על יוקר המחיה ועל הנטל המוגזם המוטל עליהם, ישנו כאן מגזר גדול שחייו קשים אף יותר, ולאורך שנים.

גמלאים ללא פנסיה, מובטלים ללא שכר, עובדים בשכר נמוך, ומשפחות עם מעט מפרנסים ועם הרבה ילדים, חיים את העוני מדי יום, מדי חודש, ומדי שנה, בליט ברירה וללא תקווה. להבדיל ממעמד הביניים שיכול להסתדר בעצמו, אם רק יתנו לו תנאי כלכלה הוגנים, מגזר העניים זקוק לסיוע, ולא רק כלכלי. כלכלת השוק אינה מחלקת ארוחות חינם.

אל תתנו לשיפור הקל במדדי העוני ב-2010 לבלבל אתכם – זה קורה בתוך מגמה ארוכת שנים של החמרה בממדי העוני, ברמות עוני מהגבוהות בקרב מדינות ה-OECD, וכתוצאה של נסיבות שעה משפרות מדדים (תעסוקה עולה ושיפור קל בשכר ובקצבאות). כל עוד שהפערים בהכנסות ימשיכו להתרחב, בעיית העוני היחסי תמשיך להציק לכולנו.

ללא מדיניות ממשלה רב מערכתית (תרבותית, חברתית, כלכלית, ומנהלתית), מכוונת לקהלי יעד המהווים מוקדי עוני כרוניים, וארוכת טווח, סביר להניח שבעיית העוני תישאר בעינה. דוח העוני של 2010 מצביע על כך שגם אם תנאי הכלכלה טובים, אין בהם די כדי להקטין את ממדי העוני, אלא רק לשנות במקצת חלק ממדדיו, שמשמעותם שולית.

יתר על כן, אנחנו סבורים שפרק עיקרי במאבק בעוני חייב להיות מוקדש לנושאי התעסוקה והשכר, ולו רק משום שמתוך 443 אלף המשפחות העניות 320 אלף הן של שכירים או של לא מועסקים בגיל העבודה.

כמו כן, אנו סבורים שהמדינה זקוקה דחוף ל"ועדת טרכטנברג" נוספת, הפעם לעניין העוני, שבסופה תוצג לממשלה תכנית חומש מקיפה למאבק בעוני – תקצוב נדיב, חקיקה משמעותית, יישום שיטתי, ובקרה ציבורית נאותה. זו כנראה הדרך היחידה לצמצום ממשי של ממדי העוני, יהיו תנאי הכלכלה אשר יהיו.

כמו בשנים עברו, גם השנה אנחנו מציגים להנהגת ההסתדרות את עיקרי הדוח, וכן מדדי עוני נבחרים.

עיקרי הממצאים

דוח העוני שפרסם המוסד לביטוח לאומי מתייחס לשנת 2010. להלן הממצאים העיקריים שהתפרסמו בדוח זה:

1. הכנסת קו העוני ותחולת העוני

בישראל קו העוני מוגדר כ-50% מההכנסה הפנויה החציונית, למשפחה. משמעות ההכנסה הפנויה החציונית היא הכנסה משפחתית (מעבודה, הון ונכסים, אחרי מיסים ישירים ותשלומי העברה), שלחצי מהמשפחות יש הכנסה גבוהה ממנה ולחצי נמוכה ממנה. בשל צורת חישוב זו, קו העוני הוא יחסי ומושפע מרמת ההכנסה הכללית במשק.

לוח 1: הכנסה של קו העוני לפי גודל משפחה 2010

מספר הנפשות במשפחה	1	2	3	4	5	6	7	8	9
קו העוני (ש"ח לחודש)	2,413	3,861	5,116	6,178	7,240	8,205	9,170	10,039	10,811

בשנת 2010 רמת החיים עלתה בשיעור ריאלי של 3.6% וכך גם קו העוני הנגזר ממנה. עליה זו משקפת עליה ריאלית בשכר הממוצע במשק בשיעור של כ-1.0%, ועליה בשיעור התעסוקה בכ-3.7% (שיעור האבטלה ירד מ-7.5% ב-2009 ל-6.7% ב-2010).

מהנתונים שלעיל עולה כי, כי משפחה בת 3 נפשות עם מפרנס יחיד המשתכר שכר מינימום (4,100 ₪) נמצאת מתחת לקו העוני.

לוח 2: תחולת העוני בקרב משפחות, נפשות וילדים, לאחר תשלומי העברה ומיסים ישירים

	2010	2009	2008	2007	2006	2002
משפחות	19.8	20.5	19.9	19.9	20.0	18.1
נפשות	24.4	25.0	23.7	23.8	24.5	21.1
ילדים	35.3	36.3	34.0	34.2	35.8	29.6

לוח 3: מספר הנפשות, המשפחות והילדים העניים

	2010	2009	2008	2007
משפחות	433,300	435,100	420,100	412,900
נפשות	1,773,400	1,774,800	1,651,300	1,630,400
ילדים	837,300	850,300	783,600	773,900

מנתוני לוחות 2 ו-3 עולה כי ממדי העוני ירדו בשנה האחרונה בקרב משפחות, נפשות, וילדים. הירידה בתחולת העוני מסמנת התייצבות ברמה גבוהה וחזרה לשיעורים ששררו ב- 2008 – 2007 (19.9%) לאחר עליה זמנית שהייתה ב- 2009 בעקבות המיתון ששרר בה. הירידה בתחולת העוני ב- 2010 נובעת בעיקרה מהרחבת התעסוקה עם יציאתו של המשק מהמיתון.

2. תחולת העוני לפי סוגי משפחות, יחס פער ההכנסה ותרומת תשלומי ההעברה לצמצום ממדי העוני

לוח 4: תחולת עוני ומספר העניים בקרב משפחות, לפי טיפוס המשפחה

מספר המשפחות העניות		תחולת העוני אחרי תשלומי העברה ומיסים		תחולת העוני לפני תשלומי העברה ומיסים		
2010	2009	2010	2009	2010	2009	
433,300	435,100	19.8	20.5	32.6	33.2	סה"כ האוכלוסייה
269,600	278,800	14.3	15.2	28.0	28.9	משפחות יהודיות
163,600	156,300	53.2	53.5	60.7	60.3	משפחות לא יהודיות
87,100	84,400	19.6	20.1	54.8	54.5	ראש משפחה קשיש
66,500	70,800	16.7	17.4	39.5	40.3	משפחות עולים
55,700	57,500	55.0	56.9	67.2	70.4	משפחות חרדיות
						משפחות עם ילדים
262,600	261,800	26.6	26.8	32.0	32.6	סך הכול
163,800	164,300	20.1	20.2	25.6	26.0	1-3 ילדים
98,800	97,400	57.2	59.9	62.4	65.5	4 ילדים ויותר
38,200	38,900	30.5	32.3	46.9	49.3	משפחות חד הוריות
						מצב תעסוקתי של ראש משק הבית
219,200	213,000	13.2	13.4	19.4	19.5	ראש משפחה עובד
190,600	187,800	13.3	13.5	20.0	20.2	שכיר
28,600	25,200	13.1	12.5	15.5	15.2	עצמאי
130,100	140,200	70.1	68.9	90.6	89.8	ראש משפחה לא עובד (בגיל העבודה)
187,100	180,500	25.6	24.9	37.8	36.4	משפחות עם מפרנס אחד
32,100	32,500	3.5	3.7	4.9	5.6	משפחות עם שני מפרנסים ויותר
						קבוצות גיל של ראש משק בית
94,200	95,500	26.8	26.1	37.7	37.7	עד 30
160,400	169,700	21.0	22.7	26.9	28.3	בגיל 31 – 45
99,800	93,100	14.8	14.5	21.6	22.3	בגיל 46 עד גיל הפנסיה

לוח 5: חלקם של סוגי המשפחות באוכלוסייה הענייה, שיעור הירידה בתחולת העוני לאחר תשלומי העברה ומיסים ישירים ויחס פער ההכנסה של המשפחות העניות (עומק העוני)

יחס פער ההכנסה		שיעור הירידה בתחולת העוני לאחר תשלומי העברה ומיסים ישירים		חלקם של סוגי המשפחות באוכלוסייה הענייה		
2010	2009	2010	2009	2010	2009	
35.8	35.5	39.2	38.4	100.0	100.0	סה"כ האוכלוסייה
34.6	33.1	48.7	47.4	62.2	64.1	משפחות יהודיות
37.2	38.3	12.3	11.4	37.8	35.9	משפחות לא יהודיות
26.7	24.8	64.3	63.1	20.1	19.4	ראש משפחה קשיש
29.0	26.4	57.8	56.7	15.3	16.3	משפחות עולים
38.6	37.8	18.0	19.2	12.9	12.8	משפחות חרדיות
36.7	36.5	17.0	17.9	12.9	60.2	משפחות עם ילדים - סך הכל
37.1	35.3	35.1	34.5	60.6	8.9	משפחות חד הוריות
				8.8		מצב תעסוקתי של ראש משק הבית
29.5	28.4	31.9	31.6	50.6	49.0	ראש משפחה עובד
53.1	52.3	22.6	23.3	30.0	32.2	ראש משפחה לא עובד

יחס פער ההכנסה מבטא את עומק העוני של משפחות ומשקף עד כמה רחוקה הכנסתן של המשפחות העניות מקו העוני הרלוונטי לגביהן.

בשנת 2010 היתה הכנסתן הממוצעת של המשפחות העניות נמוכה ב- 35.8% מקו העוני. כלומר, מדובר בהרעה לעומת שנת 2009 – המשפחות העניות נעשו עניות יותר.

תשלומי העברה ומיסים ישירים ב- 2010 עמד שיעור המשפחות הנחלצות מעוני בעקבות תשלומי העברה ומיסים ישירים על 39.2%, לאחר מגמה של ירידה בתרומת אמצעים אלו להפחתת העוני בשנים האחרונות והתייצבות ברמה של 38.4% ב- 2009. אולם בניתוח לפי נפשות וילדים נרשמה ירידה בתרומתם לצמצום העוני: ב- 2010 חילצו תשלומי העברה והמיסים הישירים מעוני 25.6% מהנפשות ו- 12.6% מהילדים – לעומת 26.2% מהנפשות ו- 13.4% מהילדים ב- 2009. לשם השוואה, ב- 2002, דהיינו לפני הפגיעה בתשלומי העברה ולפני הרפורמה הרגרסיבית במיסים הישירים (אשר מקזזת את תרומת תשלומי העברה) שני כלים אלו חילצו מעוני כמעט 40% מהנפשות ו- 30% מהילדים.

עוני בקרב משפחות עובדות תחולת העוני של משפחות עובדות לא השתנתה כמעט (13.2%). במקביל, נמשכה המגמה של גידול ניכר בחלקן של המשפחות העובדות בכלל האוכלוסייה הענייה. חלקן בה הוסיף ועלה מ- 49.0% ב- 2009 ל- 50.6% ב- 2010. גם יחס פער ההכנסות עלה בקרב משפחות אלו מ- 28.4% ב- 2009 ל- 29.5% ב- 2010.

לוח 6: חלקה של האוכלוסייה העובדת באוכלוסייה הענייה (באחוזים)

2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002
50.6	49.0	46.3	45.7	45.9	43.1	40.6	38.3	37.7

ראוי לציין כי קיימים פערים ניכרים ברמת השכר של השכירים העניים בהשוואה לכלל השכירים: בעוד שבקרוב כלל השכירים המועסקים במשרה מלאה (כ- 76%) רק כ- 11.6% משתכרים פחות משכר מינימום, בקרב העובדים העניים המועסקים במשרה מלאה (כ- 62%) כמעט 30% מהעובדים משתכרים פחות משכר זה. כל יתר השכירים העניים המועסקים במשרה מלאה (כ-70%) משתכרים שכר הגבוה משכר המינימום אך נמוך מהשכר הממוצע במשק.

נתוני לוח 6 המציג את אחוז המועסקים השכירים בשנים 2009 ו- 2010 לפי ענפי תעסוקה מורים כי: בענפי המסחר; חקלאות; חינוך; שרותי בריאות, רווחה וסעד חלה ירידה בשיעור המועסקים העניים במקביל לעלייה אצל הלא-עניים. בענפי חשמל ומים; שירותי אירוח ואוכל; מנהל ציבורי; ושירותים עסקיים, בנקאות וביטוח לא חלו שינויים משמעותיים בין השנים בשיעור המועסקים העניים והלא עניים. בענפי בינוי ובנייה; תחבורה, אחסנה ותקשורת; שירותים קהילתיים חברתיים ואחרים נרשמה עליה בשיעור המועסקים העניים. עוד עולה מהנתונים כי **כחמישית מהעניים מועסקים בענף החינוך המתאפיין בשכר נמוך יחסית.**

לוח 6: שיעורי תעסוקה ושינוי בתעסוקה לפי ענפי תעסוקה, אחוזים

שיעור המועסקים בענף				ענף כלכלי
2010		2009		
העניים	סה"כ	העניים	סה"כ	
100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכל
1.7	1.1	2.4	1.0	חקלאות
12.0	14.9	13.0	15.5	תעשייה (כרייה וחרושת)
0.2	0.7	0.2	0.8	חשמל ומים
13.4	4.7	12.1	4.1	בינוי ובנייה
12.5	12.0	15.0	12.5	מסחר סיטוני וקמעוני
5.9	4.7	5.7	4.6	שירותי אירוח ואוכל
8.4	6.6	3.9	6.3	תחבורה, אחסנה ותקשורת
9.0	17.6	8.9	17.4	שירותים עסקיים, בנקאות וביטוח
2.1	4.9	1.8	4.9	מינהל ציבורי
18.1	13.4	19.4	13.3	חינוך
8.0	10.6	9.1	10.3	שירותי בריאות, רווחה וסעד
7.7	6.0	6.5	6.0	שירותים קהילתיים חברתיים ואחרים

עוד עולה מהנתונים כי ב- 2010 שכר העובדים השכירים הלא עניים לא השתנה ריאלית, כאשר בקרב העובדים העניים השכר עלה ריאלית בשיעור של 5.6%. יחד עם זאת, שכרם של העובדים העניים מגיע ל- 44.6% מהשכר הממוצע והוא נע בטווח של כ- 31% מהשכר הממוצע בענף שירותי בריאות ורווחה ועד לכ- 56% מהשכר הממוצע בענפי תחבורה, אחסנה ותקשורת.

עוני בקרב משפחות קשישים מצבם של הקשישים הוטב מבחינת תחולת העוני אך הורע מבחינת עומק העוני. תחולת העוני שלהם עמדה על 19.6% ב- 2010 לעומת 20.1% ב- 2009 והייתה קטנה יותר בהשוואה לכלל האוכלוסייה. הממצאים מראים כי הגידול בקצבאות הזיקנה והשאירים הם שהובילו בעיקר לתוצאה זו. תרמה למגמה זו גם העלייה בגיל הפרישה. בהתאם לכך תרומת תשלומי ההעברה והמיסים

הישירים להפחתת העוני בקרב משפחות הקשישים עלתה מ- 59.4% ב- 2008 ל- 63.1% ב- 2009 ול- 64.3% ב- 2010. עם זאת, מצב הקשישים שנותרו מתחת לקו העוני הורע: עומק העוני עלה מ-24.8% ב- 2009 ל- 26.7% ב- 2010.

עוני בקרב משפחות לא יהודיות (ברובן המכריע משפחות ערביות) לאחר עלייה חדה שנרשמה בתחולת העוני של משפחות ערביות ב- 2009, היא התייצבה ב- 2010 תוך שיפור קל ברמתה הגבוהה (53.2%). השיפור נובע מעליה בהכנסה מעבודה (5.8%). הירידה המועטה בהשוואה לזו שחלה בקרב יהודים הביאה לעליה בחלקם של הערבים באוכלוסייה הענייה מ- 35.9% ב- 2009 ל- 37.8% ב- 2010. תרומת אמצעי המדיניות להפחתת העוני עלתה במעט אצל הערבים ב- 2010, מ- 11.4% ב- 2009 ל- 12.3% ב- 2010. שיעור זה קטן בהרבה בהשוואה לזה של היהודים (כ- 49%). ההסבר נעוץ בהרכב הגילאים של האוכלוסייה הערבית אל מול מבנה הקצבאות: קצבאות הזקנה והשאירים שעודכנו בשנים האחרונות הן הקצבאות הגדולות ביותר, ואילו האוכלוסייה הערבית צעירה יחסית ולא נהנית מתרומתן היחסית של קצבאות אלו לצמצום העוני.

עוני בקרב משפחות עם ילדים תחולת העוני של משפחות עם ילדים נשארה כמעט ללא שינוי בהשוואה ל- 2009 (26.6% לעומת 26.8%). הירידה הקלה שנרשמה היא בעיקר בשל המשך הירידה של שיעור העוני בקרב משפחות עם 4 ילדים ויותר בין השנים הללו, מ- 59.9% ב- 2009 ל- 57.2% ב- 2010, כנראה בשל ההתאוששות בשוק העבודה והעליה בקצבאות הילדים.

עוני בקרב משפחות חרדיות הירידה בתחולת העוני של המשפחות הגדולות משקפת בין היתר ירידה קלה בתחולת העוני של אוכלוסיית החרדים המאופיינת במשפחות גדולות. כך עולה שתחולת העוני של משפחות אלו ירדה מ- 56.9% ב- 2008/2009 ל- 55.0% ב- 2009/2010.

עוני בקרב משפחות חד הוריות תחולת העוני בקרב משפחות חד הוריות ירדה ב- 2010, לאחר שעלתה אשתקד ב- 3.5 נקודות אחוז (כנראה בעקבות המיתון) והגיעה ל- 30.5% לעומת 32.3% ב- 2009. הירידה נובעת בעיקר מכניסה מחודשת של אמהות חד-הוריות לשוק העבודה וכן מעלייה בתמיכה הכספית ממקורות שונים הכוללים בין היתר את תשלומי ההעברה. האחרונה עלתה ב- 2010 בשיעור של כ- 7%.

עוני בקרב משפחות בגיל העבודה שאינן עובדות תחולת העוני בקרב משפחות אלה (הכוללות גם משפחות של מובטלים) הוסיפה ועלתה גם ב- 2010, מ- 68.9% ב- 2009 ל- 70.1% ב- 2010. יצוין שבעשור האחרון (משנת 1999) תחולת העוני עלתה משיעור של 64.5% לשיעור של כ- 70% כאמור. תרומת תשלומי ההעברה להפחתת העוני הוסיפה וירדה, מ- 23.3% ב- 2009 ל- 22.6% ב- 2010.

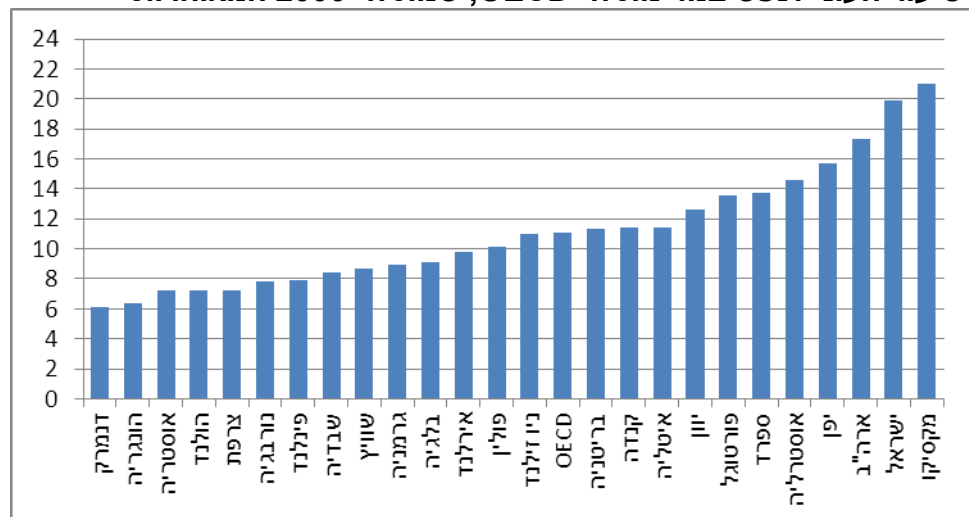
עוני בקרב עולים תחולת העוני של עולים המשיכה לרדת מ- 18% ב- 2008 ל- 17.4% ב- 2009 ול- 16.7% ב- 2010 ורמתה נמוכה כעת במידה ניכרת בהשוואה לכלל האוכלוסייה. בהגדרה "עולה" נכלל כל מי שעלה לארץ מ- 1990. עם זאת, עומק העוני בקבוצה זו עלה במידה ניכרת בין שתי התקופות.

עוני לפי קבוצות גיל מתברר כי בקבוצת הגיל הצעירה ביותר, שבה ראש משק הבית עד גיל 30, חלה הרעה במצב העוני, זאת בהמשך להרעה שנרשמה בשנת 2009: תחולת העוני של משפחות אלו עלתה מ- 26.1% ל- 26.8% ובמהלך השנתיים האחרונות עלתה ב- 2.4 נקודות אחוז. עליה נרשמה גם בעומק העוני. עוד עולה מהנתונים כי חלקם בעשירונים הנמוכים עלה לעומת המצב בעשור הקודם: יותר מ- 30% מהצעירים השתייכו לעשירון השני ב- 2009 לעומת 25% בלבד ב- 1999. מנגד גם חלקם בעשירון העליון פחת מכ- 22% לפני עשור לפחות מ- 20%.

עוני לפי מגדר נתוני העוני של נפשות בחלוקה לפי מגדר מצביעים על ממדי עוני גבוהים יותר של נשים מאשר של גברים: ב- 2010 תחולת העוני של נשים עמדה על 19.9% לעומת 18.2% אצל גברים. בין 2009 ל- 2010 ירדה תחולת העוני של גברים מ- 18.8% ל- 18.2% ותחולת העוני של נשים נותרה ללא שינוי. במדידה לפי ההכנסה הכלכלית (שמקורה בעיקר בשוק העבודה) – הפערים גדולים יותר: 31.3% אצל הנשים לעומת 26.7% אצל הגברים. הפערים הקטנים יותר במדידה לפי ההכנסה הפנויה מלמדים, שתרומת אמצעי המדיניות (מיסים ישירים והברות כספיות) גבוהה יותר אצל הנשים.

עוני בהשוואה בינלאומית ישראל נותרה גם ב- 2010 בין המדינות שבהן ממדי העוני הם הגבוהים ביותר ויחד עם מקסיקו ניצבת בראש הטבלה וגבוהה פי 2 מממוצע מדינות ה-OECD.

שיעור העוני לנפש במדינות ה-OECD, שנות ה- 2000 המאוחרות

מקור: OECD

3. תחולת העוני לפי מחוזות גאוגרפיים ודת

בין 2009 ל- 2010 עלתה תחולת העוני במחוזות ירושלים, חיפה והצפון. במחוז הצפון עלתה תחולת העוני של משפחות מ- 32.3% ל- 33.2% ובמחוז ירושלים היא עלתה מ- 33.7% ל- 36.6%. לעומת זאת במחוז תל אביב תחולת העוני של משפחות ירדה מ- 13.1% ל- 11.6% וכך גם במחוז מרכז, ובמחוז הדרום היתה הירידה חדה יותר מ- 23.6% ב- 2009 ל- 21.0% ב- 2010. מגמות השינוי בתחולות העוני של נפשות במחוזות השונים דומות.

בדומה לשנים קודמות במחוז ירושלים ממדי העוני, כפי שהם מתבטאים בשיעור העניים וביחס פער ההכנסות היו הגבוהים ביותר ב- 2010 הן לגבי ערבים והן לגבי יהודים. תחולת העוני של משפחות במחוז זה הגיעה ל- 36.6% ושל ילדים ל- 57.7%. במחוזות מרכז ותל אביב היו ממדי העוני הנמוכים ביותר מכלל המחוזות, תחולת העוני של משפחות עומדת על 1.2% ו- 11.6% בהתאמה – כמעט מחצית מתחולת העוני הארצית. מחוז ירושלים ממשיך להיות המחוז העני ביותר הן לגבי ערבים והן לגבי יהודים. הפער בין רמת העוני של משפחות ערביות ויהודיות בירושלים גבוה מאוד ואף גדל ב- 2010 מפי 2.6 לפי 3 לרעת האוכלוסייה הערבית. שיעור הנפשות העניות הערביות במחוז ירושלים הוסיף ועלה ב- 2010 והגיע ל- 78.4% ושל הילדים ל- 84.1% לעומת שיעורים של 31.9% ו- 43.5% (בהתאמה) של הנפשות והילדים היהודים.

המרחק בין שתי קבוצות הלאום מצטמצם כאשר משווים את מצבן של המשפחות העניות בלבד: בכל המחוזות והלאומים ההכנסה רחוקה בכ -37% -29 מהכנסת קו העוני, למעט מחוז ירושלים, שבו יחס פער ההכנסה הממוצעת של העניים מגיע לכ -41% מקו העוני לגבי יהודים ולכ -45% לגבי ערבים.

לוח 8: תחולת העוני לפי מחוז ודת

2010				2009				
יחס פער ההכנסות	תחולת העוני			יחס פער ההכנסות	תחולת העוני			
	ילדים	נפשות	משפחות		ילדים	נפשות	משפחות	
42.9	57.7	46.0	36.6	40.9	56.5	43.1	33.7	ירושלים
34.3	47.6	37.2	33.2	34.1	47.0	35.9	32.3	הצפון
31.2	34.9	22.3	19.3	33.8	33.5	22.3	18.9	חיפה
32.7	17.4	12.5	11.2	32.9	19.4	14.2	13.0	המרכז
34.8	23.7	13.9	11.6	32.2	24.7	15.1	13.1	תל-אביב
33.3	36.8	25.3	21.0	36.8	40.8	28.2	23.6	הדרום
34.6	24.1	16.2	14.3	33.1	25.1	16.9	15.2	יהודים
37.2	65.8	56.6	53.2	38.3	66.8	57.4	53.5	ערבים

4. אי-השוויון בחלוקת ההכנסות במשק והשוואה בינלאומית

אי-השוויון בחלוקת ההכנסות במשק (הנמדד על פי מדד ג'יני) ירד בשנת 2010 בשיעור של כ-1.3% וחזר בכך לרמה של לפני המשבר. יצוין כי העלייה המצטברת בשיעור אי-השוויון בעשור החולף (בהשוואה ל-1999) מגיעה לכ-7%. עליה זו, מיוחסת בעיקר לירידה בתמיכות הכספיות שהתרחשה בתחילת העשור ולהרעה ברמת הפרוגרסיביות של מערכת מס ההכנסה בעקבות הרפורמות והפחתת שיעורי המיסוי של האוכלוסיות הבינוניות והגבוהות.

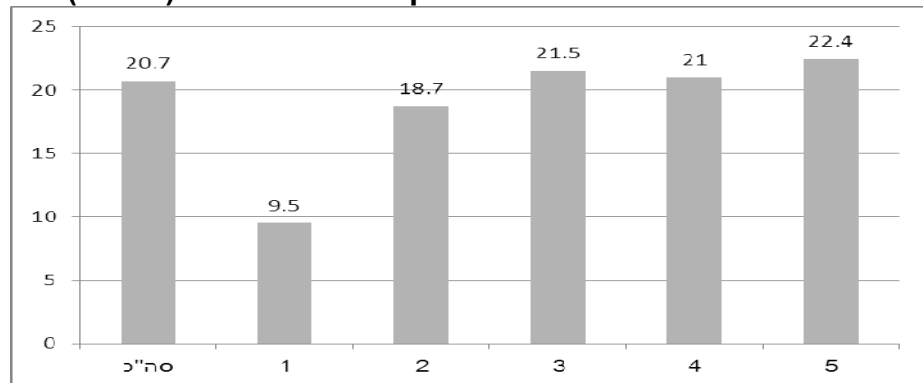
לוח 9: מדד ג'יני לאי-שוויון בהתחלקות ההכנסות באוכלוסייה

שנה	מדד
1999	0.3593
2002	0.3679
2003	0.3685
2004	0.3799
2005	0.3878
2006	0.3923
2007	0.3831
2008	0.3853
2009	0.3892
2010	0.3841

אי השוויון לפי חמישונים

התרשים שלפנינו מראה את הגידול הריאלי בהכנסה הפנויה לנפש תקנית לפי חמישונים בשנים: 2002 עד 2010. כפי שעולה מהנתונים ההכנסה בכלל האוכלוסייה עלתה בשיעור ריאלי מצטבר של 20.7%. עוד עולה מהנתונים כי בעוד שבארבעת החמישונים העליונים היא עלתה בשיעורים דומים למוצע, בין 19% ל- 22%, בחמישון התחתון היא עלתה בשיעור הנמוך בכחצית – 9.5%. ממצא זה מדגיש שפירות הצמיחה לא התחלקו בצורה מספיק שוויונית.

השינוי הריאלי בהכנסה הפנויה לנפש תקנית לפי חמישונים (אחוזים)

אי-השוויון בישראל בהשוואה ל- OECD מדד אי-השוויון גבוה בישראל בכ- 22% מהמוצע של מדינות ה- OECD. אחת הבעיות המרכזיות של האי-שוויון בישראל הוא הקיטוב בין עשירים ועניים: הכנסות העשירון ה- 9 היו פי 6.2 מהכנסות העשירון הראשון, בעוד שפער זה עומד על פי 4 במוצע במדינות ה- OECD.

לוח 9: מדד ג'יני, מדינות OECD וישראל, שנות ה- 2000 המאוחרות

מדד ג'יני	ארץ
0.25	דנמרק
0.26	שבדיה
0.26	אוסטריה
0.27	בלגיה
0.29	צרפת
0.29	הולנד
0.30	גרמניה
0.30	אירלנד
0.31	ספרד
0.31	OECD
0.32	קנדה
0.33	יפן
0.34	בריטניה
0.37	ישראל
0.38	ארה"ב
0.48	מקסיקו

מקור: OECD

5. סקר הביטוח הלאומי בנושא "אי-ביטחון תזונתי" (רעב)

מסקר שנערך לאחרונה ע"י מנהל מחקר ותכנון של המוסד לביטוח לאומי, בקרב 5,000 משפחות מייצגות, בנושא: "אי-ביטחון תזונתי" עולים הממצאים הבאים:

א. 19% מהמשפחות בישראל סובלות מחוסר בטחון תזונתי, מצב המוגדר כרעב או חשש מרעב, לפי הפילוח הבא: 9% מהן לא חשו ביטחון תזונתי (אך ללא רעב פיזי), 8% חשו רעב ממשי, ו- 2% חשו "רעב חמור מאוד", כלומר כל משפחה עשירית סובלת מרעב ממשי.

ב. 30% מהנשאלים השיבו כי נאלצו לוותר על צריכת מזון, כדי לרכוש מוצרים ושירותים אחרים כמו שכר דירה, משכנתא וחשבונות.

ג. 59% מהנשאלים השיבו כי ידם משגת מספיק מזון מהסוג שהם מעוניינים לאכול, 28% מהמשיבים סיפרו כי יש להם "מספיק מזון", גם אם לא תמיד מהמזון שהם מעוניינים לאכול. 9% השיבו שאין להם תמיד מספיק מזון, ו- 4% השיבו שלעיתים קרובות אין להם מספיק מזון.

ד. 12% מהנשאלים אמרו כי הם נאלצים להיעזר כמעט מדי חודש בבני משפחה או בחברים, כדי להשיג אוכל: 7% השיבו כי הם נעזרים בבני משפחה או בחברים רק בחלק מחודשי השנה, ואילו 4% אמרו כי הם נזקקים לעזרה כ"חודש-חודשיים" בשנה.

במוסד לביטוח לאומי ממליצים להתמודד עם הבעיה באמצעות: א. עידוד תעסוקה בתנאים הוגנים למי שמסוגל לעבוד; ב. סיוע כספי או מתן מזון לנזקקים לאוכלוסייה שאינה מסוגלת לעבוד (כגון: לאנשים בעלי מוגבלויות, לכאלו שנותרים בבית כדי לטפל בבני משפחה סיעודיים, למבוגרים, ילדים קטנים, נכים או חולים) בעיקר באמצעות הגדלת קצבאות קיום כמו הבטחת הכנסה, מזונות וקצבת ילדים, או להקל על התנאים לקבלת קצבת נכות.

יצוין כי סקר הביטוח הלאומי אינו מפתיע. ארגוני חסויות, המחלקות מזון לנזקקים, מתריעים כבר שנים שמספר הפונים אליהם הולך וגדל, וכנראה שב- 2012 נראה החמרה.

עוני, סבל, ניצול-עושק, ערך העבודה והמלאכה: לקט אמירות מהמקורות

- העניות היא מרכבתם של העשירים.
- העשיר מתעשר מעניותם של עניים רבים.
- העני עמל ללא הפוגה והעשיר אוכל את העוגה.
- העניות היא "הפרה החולבת" של העשירים.
- הרעב זורע והשבע בולע.
- לעני העמל והעבודה ולעשיר הגמול והתודה.
- קנית עושר בעושק, זכור, העולם גלגל וסופו לחזור לבעליו.
- המשא אינו כבד, כאשר הוא על גב הזולת והעני.
- אביון סובל מרעבון, העשיר מחוסר תאבון.
- הדלות מולידה את הפשע והמהפכה.
- שום אדם איננו עבד מטבעו.
- אין חרפה אלא רעב (בראשית רבה).
- רעב קשה מחרב (בבא בתרא).
- אין המלאכה מבזה את בעליה.
- עבודת כפיים ממתיקה את החיים.
- הפועל נושא את משך הזרע של העתיד (זאב ז'בוטינסקי).
- גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה (נדרים).
- במקום עבודה – שם החיים.
- אהוב את המלאכה ושנא את השררה (הרבנות, פרקי אבות).
- כל המליץ שכר שכיר, כאילו נוטל את נפשו ממנו.
- המלאכה מקור הברכה ותבלין החיים.
- גדול הנהנה מייגע כפיו, יותר מירא שמים (ברכות).
- חביבה היא המלאכה, מזכות אבות (בראשית רבה).
- מלאכה = מלוכה.
- יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ (פרקי אבות).
- שלח נא ידיך במלאכה, והאלוקים יצווה לך את הברכה.
- לעולם אין עניות מן האומנות.
- יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך (תהילים).

במקום להפריט, יש להלאים

בכל קנה מידה כלכלי ישראל היא מדינה קטנה יחסית, שקשה לקיים בה שווקים תחרותיים "כמו בספרים". למעשה, בישראל של 2011 קשה למצוא שווקים חשובים למשק שאינם נשלטים על ידי מספר מועט של חברות גדולות יחסית, שפעילותם העסקית מתואמת לעתים קרובות להפליא. התוצאה של ריכוזיות היתר שמאפיינת את השווקים האלה היא בדרך כלל רמת מחירים גבוהה יחסית ואיכות מוצרים ושירותים נמוכה יחסית.

יתר על כן, נראה שרוב השירותים הציבוריים שהופרטו בשנים האחרונות נדבקו באותה מחלה של מחירים גבוהים ואיכות ירודה בעת ובעונה אחת, כך שבסופו של דבר הסרת אחריות המדינה ממתן שירות מסוים לציבור הביאה לרוב לפגיעה ברווחת האזרחים.

כמו כן, בין תופעות הלוואי הבעייתיות שמאפיינות לרוב את מבני השוק הריכוזיים נמצא גם יצירת רווחים גדולים מאד לבעלי ההון שקנו את המפעלים שהופרטו, ותשלומי שכר מופרזים למנהלים שמונו מטעמם. כל אלה מחריפים את בעיית הפערים במשק ומוסיפים ממד נוסף לפגיעה בציבור.

ניסיונות המדינה להשפיע על השווקים המופרטים באמצעות חוקים ותקנות, כדי לרסנם ולמזער את הפגיעה בציבור, לא רק שהתבררו עד כה כחסרי תועלת של ממש, אלא אף הביאו לסרבול ולפגיעה נוספת בתחרות. תוסיפו לזה מנה גדושה של יחסי הון-שלטון ותקבלו עוד עיוות ועוד פגיעה בציבור הצרכנים.

במצב עניינים זה נראה שאחד הפתרונות ההגיוניים לבעיית העדר התחרות בשווקים המרכזיים במשק הוא השתתפות ישירה של המדינה בשווקים אלו, לא כרגולטור ולא כמפקח, אלא כמתחרה; זאת במטרה לעודד תחרות, שתביא להורדת מחירים ולשיפור באיכויות המוצרים והשירותים.

קחו לדוגמה את שוק הדירות להשכרה (ראו סקירת בנק ישראל בגיליון 131 של "ההתפתחויות הכלכליות בחודשים האחרונים") – כרבע מהמשפחות בישראל גרות בדירות להשכרה (כ-85% מהן בשוק החופשי), ורובן משפחות עם יכולת כלכלית נמוכה יחסית, שהוצאות הדיור מהוות מרכיב עיקרי בתקציב ההוצאות משק הבית שלהן, כך שהעלייה המואצת במחירי הדיור היוותה עבורם נטל כבד, ולא רק עבורם; אולם, למרות ניסיונות המדינה לרסן את השתוללות המחירים באמצעות חוקים שונים (למשל, חוק שיטתית לעידוד בנייה להשכרה, וחוק לעידוד השקעות הון בתחום הדיור להשכרה), המחירים הגיעו במקומות רבים לרמות בלתי סבירות, עד כדי כך שעוררו מחאה חברתית גדולה, ועדיין אין רואים סוף לדבר. אילו המדינה הייתה פועלת באופן ישיר בשוק הדירות להשכרה – מקימה ומנהלת מתחמי דירות להשכרה באזורי ביקוש, על פי קריטריונים הוגנים של מחיר ואיכות – סביר להניח שהדבר היה מייצב את השוק, ואף משפר את מצבם הכלכלי של רבבות משפחות במעמד הבינוני והנמוך.

באופן דומה ניתן רק לדמיין את התועלת שהייתה צומחת לציבור בישראל (במונחי חסכון כספי, איכות שירות, ותחושה של ביטחון כלכלי), ואולי אף למשק כולו, מפעולה ישירה של הממשלה בענף הבנקאות (למשל, באמצעות בנק הדואר), ובענף הפנסיה (באמצעות מבטח ממשלתי, או מטעמה), שני ענפים שבהם מספר מועט של חברות גדולות לא יודעות רסן בניצול הכוח הרב שבידיהן כדי לתעתע בציבור, להפיק רווחים גדולים, ולשלם שכר מופרז למנהלים.

כל מה שהיה דרוש במקרים אלה לשם יצירת תחרות יעילה והוגנת הוא שינוי התפיסה (הקיבעון המחשבתי) של קברניטי הכלכלה, תפיסה שגויה שרואה כל הפרטה כהישג, ומשוכנעת שהמדינה לעולם אינה יודעת לנהל. הרי אין ספור מקרים מן העבר ומן ההווה (למשל, בתחומי הביטחון, התשתיות, והבריאות) מלמדים אחרת, וכאמור, בתנאים המיוחדים של מדינת ישראל, פעילות ישירה של המדינה בשווקים ריכוזיים כושלים ממש מתבקשת.

על כן, במקרים רבים של ריכוזיות יתר, דווקא הלאמה של תחומי פעילות עסקית, או של חברות פרטיות בעלות כוח מעין מונופוליסטי, תהווה פתרון רצוי לבעיית העדר התחרות. בהחלט מומלץ לנסות, להפיק לקחים, ולאמץ כאפיק חשוב של מדיניות כלכלית-חברתית.

מבט אל העולם

אגודים מקצועיים

פדרציית אגודים מקצועיים (אג"ם) חדשה

בקונגרס פדרציית עובדי המתכת (פע"ם) ביוני 2011, תמכו בהצבעה בהקמת פדרציית אג"ם אירופית חדשה, שתקשור את הארגונים המייצגים את עובדי ענפי הכרייה, הכימיה והטקסטיל בא"א. הצעד בא בעקבות הגברת שיתוף פעולה קרוב עם פדרציות אג"ם אחרות ברמת א"א, המייצגות עובדים בענפים אלה, והתקווה שהדבר יביא לשימוש טוב יותר במקורות והעלאת הייצוגיות.

האגוד יכלול את הפדרציות האירופיות של עובדי המתכת, עובדי הכרייה, הכימיה והאנרגיה, והטקסטיל, הביגוד והעור. הצעד נראה לוגי מאחר שהפדרציות כבר משתפות פעולה במספר דרכים.

עוד שנה בה ירד מספר החברים באגודים המקצועיים בגרמניה

הנתונים האחרונים אודות קונפדרציית האגודים המקצועיים בגרמניה (קא"ם) מצביעים שסך החברים באגודים המקצועיים המסונפים לקונפדרציה ירד ב- 2010 ב- 1.1%, מעט פחות מאשר ב- 2009 (1.7%). על רקע המשבר הכלכלי, הירידה הייתה צנועה, למרות שהחברות נשכרה בשל אחוד בענף מסילות הברזל, בנובמבר 2010, שכלל את האגוד הגדול בענף "טראנסנט" ואגוד קטן שלא נכלל קודם לכן בקונפדרציה – "אגוד עובדי התחבורה" – בו אלף חברים, לאגוד חדש – "אגוד עובדי המסילות והתחבורה" (אמ"ת). בנוסף לכך מספר החברים גדל בשלושה מתוך שמונת האגודים החברים בקונפדרציה.

האגוד הגדול – אגוד פועלי המתכת (אפ"ם) בו 2.2 מיליון חברים איבד 1.0% אחד מחבריו, בהשוואה לירידה בת 1.6% ב- 2009. הירידה צנועה בהתחשב בירידה בהזמנות במפעלים בענף, במיוחד במפעלי המכוניות, בעקבות המשבר הכלכלי. בקרב חברי האגוד המועסקים בפועל, הירידה הייתה בשיעור 0.3% בלבד.

ההתפתחות משקפת מספר גורמים משפיעים:

- * מאמצי הארגון המתמשכים של האגודים.
- * שימוש נרחב בתוכניות עבודה למספר שעות עבודה מצומצם, שמנעו הקטנה נוספת בולטת בענף המתכת.
- * התאוששות ענף המכוניות.

אגוד ענפי הכרייה, הכימיה והאנרגיה (ככ"א) רשם ירידה בת 1.7% בחברות, בהשוואה ל- 2.0% ב- 2009, והגבוה מהממוצע בקא"ם. שיעור הירידה בחברות באגוד עובדי השרותים "ור-די" היה דומה לזה שב- 2009 - 2.0%. מספר המצטרפים היה גבוה ממספר העוזבים, אולם לא גבוה דיו לפיצוי בשל פרישת המובטלים והפורשים לגמלאות.

בין 13 קבוצות האגודים המקצועיים, חלק הכולל את עובדי ענף הבריאות והחינוך, ציינו גידול במספר החברים, בשעה שאחרים כבענף הקמעונות, ירידה. באגוד פועלי הבניין, הייעור, החקלאות והסביבה (ביח"ס) ירדה החברות 3.3% בדומה ל- 2009. זאת למרות המאמצים לייצוב החברות בענף הבנייה וההצלחה בארגון העובדים בענף הניקיון התעשייתי. אגוד החינוך (א"ח) ציין שנה שלישית ברציפות עליה מספר החברים, למרות שב- 2010 הגידול היה צנוע בהשוואה ל- 2009, בה מספר החברים גדל בשל המו"מ הקיבוצי במגזר הציבורי ובקרב ענף המטפלות.

גם אגוד השוטרים (א"ש) המשיך לגדול (0.9% נטו). אגוד עובדי המזון ההסעדה והארוחה (מהו"ה) שכמעט ועצר את הירידה בחברות ב- 2009, הצליח גם הוא להבטיח גידול בחברות. האגוד מייחס זאת להצלחה להגנה ולשיקום בסיס החברות (הסבר לא ברור). הגידול בחברות ראוי לציון שכן מקורו בעיקר במפעלים קטנים ובינוניים הקשים לארגון.

החברות בקא"ם על-פי האגודים המקצועיים והמגדר

אגוד	חברים 2010 באלפים	שינוי באחוז		נשים כאחוז מס"ה	
		2008-9	2009-10	2009	2010
מתכת	2239.6	1.6-	1.0-	17.7	17.7
ור-די	2094.5	1.9-	2.0-	50.4	50.5
ככ"א כריה, כימיה אנרגיה	675.6	2.0-	1.7-	19.6	19.8
ביח"ס בנין, ייעור, חקלאות, סביבה	314.6	3.2-	3.3-	20.2	21.1
חינוך	260.3	2.5	0.8	70.0	70.0
אמ"ת רכבת ותחבורה	232.5	3.7-	6.0	21.6	21.0
מהו"ה מזון והארוחה	205.6	0.5-	0.5	40.3	40.6
משטרה	170.6	0.7	0.9	22.1	22.3
ס"ה	6193.3	1.7-	1.1-	32.4	32.4

חלקן היחסי של הנשים בקונפדרציה נשאר ללא שינוי, אולם חלקם של הצעירים מתחת ל- 27 שנים ירד קלות. ברוב האגודים המסונפים חלקם נשאר ללא שינוי ובאגוד עובדי המזון והארוחה ובככ"א היה גידול קטן. בורדי נשאר חלקם היחסי של הצעירים קטן. באגוד עובדי הרכבת והתחבורה כמחצית החברים הנם גימלאים. השיעור הנמוך של הצעירים בקרב עובדי ענף החינוך מושפע שרוב עובדי החינוך החלו לעבוד בענף רק לאחר שסיימו לימודי תואר אקדמי. ניתן למצוא גידול בחלקם של הצעירים באגוד השוטרים, מקום שרוב המצטרפים החדשים למשטרה נוטים להצטרף מיידית לאגוד.

חברים צעירים בקא"ם על-פי האגוד והמגדר ב- 2010

אגוד	צעירים באלפים		צעירים כ % מסך החברים	
	גברים	נשים	גברים	נשים
מתכת	175.2	29.0	9.1	9.1
ור-די	52.8	49.9	5.0	4.9
ככ"א כריה, כימיה אנרגיה	54.4	13.1	9.9	10.0
ביח"ס בנין, ייעור, חקלאות, סביבה	26.2	3.0	9.4	9.3
חינוך	2.3	9.8	4.7	4.6
אמ"ת רכבת ותחבורה	8.1	2.3	4.5	4.5
מהו"ה מזון והארוחה	א.נתון*	א.נתון	9.7	9.9
משטרה	13.5	7.3	11.7	12.2
ס"ה	*352.8	114.4	7.6	7.5

* בסכימה נכללו כל הצעירים באגוד עובדי המזון והארוחה.
לתזכורת: צעירים – עד גיל 27.

מקור: היינר דריבוש, המכון לכלכלה ומחקר חברתי; אירולין.

ירידה משמעותית במספר השביתות בגרמניה ב- 2010

הנתונים פורסמו ע"י המכון למחקר כלכלי-חברתי המהווה חלק מקרן הנס בקלר¹ מצביעים על ירידה במשמעותית בהיקף השביתות בהשוואה לשנים קודמות. 120 אלף עובדים נטלו חלק בשביתות בהשוואה ל- 400 אלף ב- 2009 – ירידה בת % 66. הנתונים הרשמיים של סוכנות התעסוקה הפדראלית מצביעות על מגמה דומה, למרות שנתוני המכון גבוהים יותר, בשל דיווח חלקי אודות שביתות לסוכנות.

אומדן מספר ימי העבודה שאבדו הגיע ל- 173 אלף, ירידה בת % 57 בהשוואה ל- 2009 (398 אלף). לפי הסוכנות ב- 132 מקומות עבודה היו 12.9 אלף משתתפים בפעולות ארגוניות ב- 2010, בהשוואה ל- 454 מקומות עבודה ו- 28.3 אלף שובתים ב- 2009. מספר ימי העבודה שאבדו לפי הסוכנות היה 25.9 אלף בהשוואה ל- 63.7 אלף לפי המכון. נתוני הסוכנות מהווים % 40 מסך הימים שעבדו ב- 2009 בהתאם לגרסתה.

ימי עבודה שאבדו בשביתות

שנה	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
סוכנות	50,673	18,633	42,8739	28,6368	131,679	63,708	25,917
מכון	126,000	175,000	1,607,000	725,000	542,000	398,000	173,000

ההבדל בין שתי הגישות לאומדן היקף השביתות בגרמניה בולט בהיקף היחסי – מספר ימי העבודה שאבדו לאלף מועסקים. השיעור על-פי המכון היה 19.6 ימים לאלף מועסקים, פי שלוש מהשיעור שנרשם ע"י הסוכנות.

מספר ימי העבודה שאבדו בשביתות לאלף עובדים

שנה	2006	2007	2008	2009	2010	מוצע
מכון	46.3	20.5	15.1	11.1	4.8	19.6
סוכנות	12.4	8.1	3.7	1.8	0.7	5.3

אין בגרמניה מעקב רשמי אחר השביתות וקשה להגיע לאומדנים. אולם, קיימים אינדיקטורים שמספר השביתות ירד ב- 2010. הסכסוכים הגדולים היו במגזר השירותים, בעיקר במגזר הפרטי. מספר השביתות שאושרו ע"י הועדה המרכזת של אגוד עובדי השירותים (ור-די) היה ב- 107 2010, לאחר שהכפיל עצמו ביותר מפי ארבע בשנים 2004-09 (מ- 36 ל- 163).

בשנים האחרונות פעילות השביתות נדדה במידה רבה למגזר השירותים ובמיוחד לענפים בהם מספר הנשים העובדות גבוה, כטיפול רפואי, טיפול בילדים, ניקיון וחינוך. למרות שאין מידע כמותי על הפילוג המגדרי של השובתים, בסכסוכים רבים בשנים האחרונות השתתף מספר גבוה של נשים.

מספר השביתות ב- 2010 היה הנמוך ביותר מאז 2005. הסיבה העיקרית לכך היה שבענף המתכת² הגיעו להסכם בפברואר, בלא פעילות ארגונית. המו"מ בענפי המתכת והחשמל הושפעו במידה רבה מהמשבר.

האגוד המקצועי החליט להיכנס למו"מ ללא שהכין תביעות שכר מוגדרות (בטבלאות), דבר שלא היה לו תקדים. במקום זאת התרכזו בתעסוקה והכשרה מקצועית. משך השיחות היה קצר.

¹ הנס בקלר (1875 – 1951) היה חבר הפרלמנט מטעם המפלגה הסוציאל-דמוקרטית בתקופת וימאר. לאחר המלחמה, היה מבין מקימי פדרציית האגודים המקצועיים המחודשת ונשיאה הראשון.

² ענף המתכת הנו המוביל בהסכמים הקיבוציים וההסכם עליו הוא חותם מהווה סימן לשאר הפדרציות.

סבוב השיחות במגזר הציבורי השפיע על 2.1 מיליון עובדים ברמות המקומיות והפדרליות (הכלל ארציות), הגיעו לסיכום רק לאחר הליך לפתרון משותף של חילוקי דעות בפברואר 2010. אולם, בהשוואה לסיבובים קודמים של מו"מ, לווה במספר קטן ביחס של שביתת אזהרה שהקיפו 60 אלף עובדים. סבוב המו"מ שענף המתכת אירע שעה שהופיעו סימנים להתאוששות הכלכלה הלאומית בכלל ובענף המתכת בפרט. הצדדים הגיעו להסכמה לאחר יומיים של שביתת אזהרה שהקיפו 17 אלף עובדים.

כמו בשנים הקודמות, השביתות הגדולות התקיימו בעקבות סכסוכים בדבר הסכמים קיבוציים ברמה המפעלית בענף השירותים. הדבר בא בעקבות הביזור של המו"מ הקיבוצי¹. חלק מהסכסוכים נמשכו זמן רב. סכסוך במפעל לחלקי בטון (לבנייה טרומית) נמשך שלושה חודשים. בבית חולים נמשכה שביתה 97 יום לפני שהגיעו להסכם.

מעבידים חייבים להודיע לסוכנות על תחילתן וסיומן של כל שביתה או השבתה. למרות שאין רישום של מספר השביתות, יש רישום של מספר מקומות העבודה שהיו מעורבים בכך, מספר העובדים המעורבים ומספר הימים שקבלו את הכותרת: "ימי עבודה אבודים". שביתות והשבתות נרשמות רשמית, רק כשמעורבים בהן לפחות עשרה עובדים, למקום עבודה, והן נמשכות לפחות יום אחד, או - בלא קשר למספק העובדים ולמשך הזמן – באם השביתה או ההשבתה מביאים לאובדן מעל ל- 100 ימי עבודה במקום עבודה.

ב- 2010 הסוכנות דיווחה על נתונים של שביתות קטנות שלא נכללו בנתונים הרשמיים משום שלא הגיעו לסף הנדרש. בשביתות אלה היו מעורבים 101 מקומות עבודה ו- 2653 שובתים והביאו לאובדן 1110 ימי עבודה.

נתונים אלה מצביעים שהסף אינו הסיבה לפער בין הנתונים הרשמיים לבין אומדן פעילות השביתות. הסיבות העיקריות הן בברור, חסרונות הדיווח של המעבידים והיעדר הדרישות ברות התוקף של הסוכנויות המקומיות לקבלת הנתונים.

במדינת מקלנבורג-פומרניה², לא דווח על אף שביתה בשנים 2009-2010, למרות שהעיתונות דיווחה על מספר שביתות. קיים שפע של הוכחות ששביתות אזהרה, שהיו לדרך השלטת לשביתות בגרמניה, אינן מדווחות בצורה מלאה.

דיווח המכון מבוסס על אומדנים הנשענים בעיקר על נתוני שביתות הנאספים באג"ם. במקרים בהם האג"ם לא יכלו לספק נתונים, האומדן התבסס על דיווחי העיתונות. המכון אינו יכול לכסות בצורה ממצה את כל השביתות בגרמניה, בעיקר שביתות קטנות לא מאושרות ("פראיות") ברמה המפעלית, אשר אף אגוד לא נושא באחריות להן. אין להוציא מכלל אפשרות שהאגודים מנפחים את מספר המשתתפים בשביתות. הדבר נלקח בחשבון בשביתות אזהרה.

בליבת אומדן ימי העבודה שאבדו נמצאים נתוני האגודים בדבר תשלום דמי שביתה לחבריהם (מקרנות שביתה).

מקור: היינר דריבוש, המכון למחקר כלכלי חברתי; אירולין

¹ הביזור בא בעקבות הטענה שבעתות משבר כלכלי, לא ניתן להחיל אותו הסכם על מפעל מצליח ועל מפעל בקשיים, גם אם הם באותו ענף.

² בצפון מזרח גרמניה. 1.7 מיליון תושבים.

המעבידים יתקשו לקבל צווי מניעה בעת שביתות בבריטניה

אגוד עובדי הרכבת זכו בתיק משפטי חשוב במרס 2011, העוסק בחריגות בהצבעה לאשור השביתה. יותר ויותר מעבידים כחברת התעופה BA ו"רשת מסילות", קבלו לאחרונה צווי מניעה לפעולה ארגונית, בטענה שהאגודים לא עמדו בדרישות החוקיות הסבוכות במלואן בדבר ההצבעה (לאישור השביתה) וההודעה.

הצו "אגוד מקצועי ויחסי עבודה (גיבוש) 1992" (כפי שתוקן) קובע שכדי שפעולה ארגונית שאורגנה בידי אגוד מקצועי, תהא חוקית, חייבת לקבל אישור במשאל חשאי באמצעות הדואר בקרב החברים הנוגעים בדבר. האגוד חייב לקיים את המשאל בקרב כל החברים האמורים לקחת חלק בפעולה אולם לא בקרב האחרים. כדי להכריז על פעולה ארגונית נדרש רוב בקרב אלה שהצביעו. החקיקה קובעת במפורט דרישות סבוכות לניהול המשאל.

על האגוד להודיע למעביד הנוגע בדבר על קיום המשאל, על פי לוח זמנים שנקבע. גם נושא זה כפוף לדרישות חקיקה מפורטות. למשל, האגוד חייב לכלול בהודעה בה המידע אודות המשאל, אודות העובדים בעלי זכות ההצבעה, כולל סך מספרם של העובדים הנוגעים בדבר, המגזרים ומקומות העבודה אליהם הם משתייכים. בנוסף, הזכאים להשתתף בהצבעה חייבים לקבל מידע מוגדר אודות תוצאות המשאל.

מעבידים שעמדו בפני איום בפעולה ארגונית קבלו יותר ויותר צווי מניעה למניעת הפעולה, על בסיס הטענות שהאגוד הנוגע לנושא לא מילא במלואן את דרישות הסבוכות של החוק במלואן בדבר המשאל, וההודעה. מעבידים שביקשו והצליחו לקבל צווי מניעה מאז 2009 כוללים את הרכבת התחתית של לונדון, חברת התעופה BA, מטרובוס (אוטובוסים) ואחרים. צווי המניעה הוצאו בשל הפרות כאי-מתן מידע מספק אודות מגזרי העובדים ברשאים להשתתף בהצבעה, או מסירה אודות תוצאות ההצבעה למעביד באחור מהמועד הנדרש.

קונגרס האגודים המקצועיים (הקונגרס) הביע את דאגתו בדבר סדרת משפטים אלה, וקרא לשינוי החקיקה הנוגעת בדבר. האגוד המקצועי "יונייט" טען ללא הצלחה בבמ"ע (במ"ע) ב-2009 שהדרישות הינן כה מכבידות עד שאינן תואמות את חופש ההתאגדות, כפי שנקבעה באמנה האירופית להגנה על זכויות האדם ואת החופש הבסיסי.

אולם במאי 2010 יונייט זכה בערעור כנגד צו מניעה בשביתה בחברת התעופה BA, כשבמ"ע נקט אבחנה יותר נינוחה בדבר חריגות מזעריות מדרישות ההצבעה. גישה זו אושרה במרס 2011 בפסיקת במ"ע בדיון בסכסוך בין שלושה אגודים וחברת רכבות.

בדצמבר 2010 – ינואר 2011, בית המשפט הגבוה העניק צווי מניעה זמניים לשביתות במספר קווי רכבות שהוכרזה על-ידי אגוד נהגי הקטרים (אנ"ק) ובידי אגוד עובדי הרכבת, הים והתחבורה (רי"ת), כל אחד בקווים שונים. הסיבה (לצווי המניעה) הייתה שהאגודים שגו שגיאות נוהליות בעריכת ההצבעות (אשר בשני המקרים יצרו רוב גדול לתמיכה בפעולה הארגונית). למשל במשאל של רי"ת המשאל התבסס על רשימת חברים לא מעודכנת.

¹ נוסד ב-2007 בעקבות אחוז בין שני אגודים: אמיקוס, האגוד השני בגודלו במגזר הפרטי שהיו בו 1.2 מיליון חברים. הוא עצמו פרי מזוג מספר אגודים מקצועיים; אגוד עובדי התחבורה ועובדים כלליים שהיו בו 0.9 מיליון חברים, גם הוא פרי מזוגים בעבר. במידה ונתונים אלה נכונים הרי שהמזוג הביא לירידה במספר החברים, שכן כיום מספרם 1.5-2.0 מיליון.

הפסיקה של במ"ע ב- 4.3.2011 ביטלה שני צווי מניעה והבהירה את היקף החובות הטכניות המוטלות על האגודים בהקשר למשאלים. כשבמ"ע בונה על פסיקתו במקרה BA, הוא מאשר שניתן להתעלם משגיאות של ממש ומקריות במשאל, באם אינן משפיעות על התוצאות. הוא מתנגד ל"שלמות תקנית" בעריכת משאל, 'שיציבו מלכודות או מכשולים בפני אגוד' אין להם כל מטרה חוקית או פונקציונאלית.¹ מומחים משפטיים תמימי דעים שפסיקת במ"ע מקשה על המעבידים לקבל צווי מניעה למניעת שביתות, במקומות בהם היו חריגות מינוריות בהליך המשאלים, וקרוב לוודאי שבתי המשפט ינקטו בגישה פחות חמורה בעתיד. רי"ת תיאר את הפסיקה 'ניצחון המהווה ציון דרך לעובדים', שיפלוס 'דרך לאגודים המקצועיים בכל המגזרים המתכננים משאלים בנושאי תעסוקה, גמלאות וקיצוץ ברמת החיים'.

יש שטענו שהפסיקה עלולה להוביל ארגוני מעבידים לקרוא לשינוי בחקיקה בדבר שביתות, בעיקר שכדי ששביתה תהא חוקית תידרש תמיכה של 40% מבעלי זכות ההשתתפות במשאל, כמו גם רוב המצביעים (בפועל).

מקור: מרק קארלי, אירולין

על האג"ם העיקרי בסין להשיג במו ידיו את מעמדו

שביתות ומהומות דוחפות את האגוד המקצועי הרשמי להגנה נאותה על זכויות העובדים.

תנועת העובדים בסין נמצאת בצומת זמנים גורלית. כפי שגל השביתות¹ בשנה שעברה והמהומות לאחרונה של העובדים המהגרים בגוואנדונג, מדגימה בברור שהעובדים רוגזים. הם דורשים העלאת השכר, תנאי עבודה טובים יותר, סיום אי-הצדק החברתי והאפליה אום הם חווים מידי יום. אולם בלא אגוד מקצועי (אג"מ) הם אינם יכולים לבטא עצמם כראוי. לעובדים אין אופציה אחרת, אלא לצאת לרחוב.

תקופה חדשה זו של אקטיביזם כפתה על האג"מ הרשמי בסין – "פדרציית האיגודים המקצועיים הכול סינית" (פאמכ"ס)² - לבחון מחדש את תפקידו ולחפש דרכים על מנת להפוך לארגון שבאמת מייצג את האינטרסים של העובדים. כבר השנה פאמכ"ס יזמה תוכניות להעלאת שכר העובדים באמצעות מו"מ עם מנהלי מפעילים ומנהיגי ארגוני מעבידים.

כיצד צריכה להגיב התנועה הבינלאומית של האג"מ לשינויים בסין? כבר מזה זמן רב היא נחלקת בין אלה שאינם רוצים לדבר עם פאמכ"ס משום שאינה אג"מ של ממש, ואלה הרוצים בקשר, אולם רק ברמה שטחית, כשהם נמנעים מנושאים יסודיים כהתאגדות חופשית ומו"מ קיבוצי משום שהם רגישים יתר על המידה. הזמנים השתנו בברור, ועל גישתה של התנועה הבינלאומית של האג"מ להשתנות גם היא. זו ההזדמנות המושלמת להגיע למערכת יחסים בונה עם פאמכ"ס בנקודה היסטורית זו, שתהייה ברת תועלת – לא רק לאגוד עצמו אלא לכלל תנועת העובדים הסינית.

מקצת מיוזמות פאמכ"ס כבר הביאו תוצאות. במרס האגוד בבית החרושת למכוניות של הונדה בדרום סין ניהל מו"מ על העלאת שכר עובדי הייצור ב- 30%, והסכמה עקרונית להעלאת נוספת ב- 2013. רק שנה קודם לכן נושאי תפקידים באגוד בעיר תמכו בהנהלה ושברו את השביתה של העובדים להעלאת שכר. אולם מסגרות אחרות מסגירות מנהלים בירוקראטיים ישנים של נושאי תפקידים באגוד, המעוניינים בטיפול

¹ השביתות התקיימו במפעל הונדה, ב- 3 מפעלי מכוניות נוספים, במפעל לייצור מכונות תפירה, מפעל למוצרי גומי ועוד. העובדים תבעו העלאת שכר נוכח הגאות, קיצור מספר שעות העבודה, הזכות לניהול מו"מ קיבוצי בידי נציגים נבחרים של העובדים, ותביעות נוספות. (חלקו של השכר בתמ"ג ירד בשנים 1983-2005 מ- 56.5% ל- 36.7%. ("צ'ינה דיילי" 12.5.2010).

² מספר החברים בפדרציה 134 מיליון. היא כוללת מ- 1.7 מיליון יחידות בסיסיות (בדרך כלל זהות לועדי עובדים בארץ). היא כוללת 31 פדרציות על בסיס גיאוגרפי ("מרחבים") ו- 10 אגודים ארציים.

בנושאים מרובי שאלות (שאינן להן תשובות), מילוי מכסות ונשיאת נאומים, מאשר למלא דברים מוגדרים למען העובדים. רק בחודש שעבר, כשבכיר בפאמכ"ס גו צ'ן, הודיע על תוכנית למו"מ קיבוצי ב- 95% מהחברות בפורצ'ון 500 בסין, אמר שאינם החברות צריכות להיות מודאגות, משום "שלא כבאג"מ המערביים, אשר תמיד עומדים כנגד המעביד, האגודים בסין מחויבים לשיתוף פעולה להעלאת הפיתוח ולשמירת יחסי עבודה שלווים". על מנת להעניק בטחון נוסף, גו הצהיר שמנהלים ברמה הבינונית, שאינם עובדי ייצור, ייצגו את העובדים במו"מ.

למרות שנושאי תפקידים בפאמכ"ס מנסים להשפיע השפעה חיובית, ישנם רבים אחרים המסרבים לכלול עובדים במו"מ. ועד שאותם נושאי תפקידים יוכלו להתגבר על חששם מעובדים ולהביאם להליך המו"מ, הם יהיו בסך הכול צופים ולא שחקנים בתנועת העובדים.

אגודי עובדים בינלאומיים, וניסיונם העשיר במו"מ קיבוצי אמיתי, יכולים לעזור לפאמכ"ס לשרת טוב יותר את חבריו ובמשך הזמן להפוך לאג"מ אמיתי. בשוק ההופך יותר ויותר לגלובאלי, חשוב שלכוח העבודה הגדול בעולם יהיה קול בתנועת האגודים הבינלאומית. קונפדרציית האג"מ הבינלאומית, יכולה לתפוש את השור בקרניו בדיון אודות הסתנפות פאמכ"ס. מאידך באם האג"מ הסיני לא ייכלל, קרוב לוודאי פשוט ימשיך לעשות את השגיאות קצרות הראות שתמיד עשה. תחת לחץ גובר של העובדים לשביתה הוא ימצא לבסוף את הדרך כיצד להיות אג"מ ייצוגי אמיתי – אולם הליך זה ייקח זמן רב יותר.

כמובן, כל החלטה בדבר הכוונים העתידיים של פאמכ"ס נתונה לבסוף בידי המפלגה הקומוניסטית. אולם האידיאלים של המפלגה אינם חקוקים באבן; בכלכלת השוק הנוכחית, היא צריכה להיות גמישה, ונושאי תפקידים פתוחים לעתים לשכנוע, במיוחד בנושאים הקשורים לעבודה. באם פאמכ"ס יכולה להפגין שירות טוב יותר לאינטרסים של המפלגה (ביטחון לגידול כלכלי ויציבות חברתית) בעמידה על זכויות העובדים, המפלגה תעניק לכך בוודאות תשומת לב.

אפילו המפלגה, שבעבר הייתה צריכה להביא בחשבון את האינטרסים שלה בלבד, צריכה כיום להקשיב לקול העבדים, ולהגיב לקריאתם הגוברת הברורה והרוגזת לשינוי.

האן דונגפאנג גארדיין 28.6.11

פדרציית אגוד מקצועי צהוב של חוסני מובארק פורקה הפדרציה מנעה שביתות והטרידה עובדים פעילים שעה שהמשטר עמד בפני שביתות "פראיות".

פדרציית האגודים המקצועיים שהממשלה השתמשה בה לדכא את פעילות העובדים פורקה, פירוק של מרכיב נוסף בדיקטטורה של חוסני מוברך.

מאז שהוקמה ב-1957, הפדרציה שנוהלה בידי המדינה היה הביטוי הרשמי היחיד לפעילות העובדים במדינה. באמצעות אגודים חברים שאמורים היו לייצג את העובדים בכל הרמות בחברה המצרית, הפדרציה מלאה תפקיד מפתח בחסימת שביתות ובהטרדת כל מארגני עובדים שנתפשו כאיום על העילית השלטת. "פירוק מועצת הפדרציה היה אחד מהדרישות העיקריות של תנועת העבודה במהפכה זו ובשנים שקדמו לה", אמר חוסאם אל-חאמלאווי *حسام الحماوي* עיתונאי שהתמחה בנושאי עובדים. "זו אינה פדרציה כמו קונגרס האגודים המקצועיים בבריטניה; זו פדרציה של בריונים, גנבים וביורוקרטים הממונים בידי הממשלה, אשר עזרו לחבל בתנועת העובדים ובלשול ממעמד העובדים במצריים כל סיכוי להתארגן במשך שנים רבות."

בשנות הדמדומים של משטרו של הנשיא מוברך, הממשלה עמדה בפני גל מאבקי עובדים ללא אישור רשמי שהקיפו עד שני מיליון עובדים – מנהגי קטרים ועד לשחקנים בקרקס – שובתים. מתיחות חברתית שהחמירה בעקבות תוכניות כלכליות ניאו-ליברליות, שנדחו באמצעות הפרטות מרובות וקיצוץ בתוכניות הרווחה, שהרחיבו את הפער בין עשירים לעניים (מוכר?).

בתגובה, מספר מארגני עובדים ניסו להקים אגודים מקצועיים שלא היו חלק מהפדרציה, כאגוד העצמאי של גובי מס רכוש. למרות שהממשלה הכריזה על אגודים כאלה כלא חוקיים, הם צצו כפטריות מאז ששביתה כללית עזרה להפיל את מוברך בפברואר שנה זו, ורבים מאחדים כוחות להקמת מערך עובדים כנגד הפדרציה.

דובר ממשלת הביניים המצרית מחמד חג'י **محمد حجازي** הודיע השבוע שהפדרציה תפוזר לאחר ששופטים פסקו שהבחירות למועצתה זויפו. לא ברור באם תוקם מועצה חדשה או שהפדרציה העוברית תתפוש את מקומה.

"כבר קיימת פעילות בחיתוליה מטיפוס חדש, וזו אני מקווה תמשיך לגדול בשנים הבאות," אמר אל-חאמלאווי. "פדרציה עצמאית, פירושה שמיליוני עובדים יכולים לתאם את מאבקהם ולעצור מדיניות ניאו-ליברלית זו."

גארדיין אוגוסט 2011

האגודים בגרמניה קוראים להנהגת סיאסטה

נא לא להפריע ב- 2-4. קונפדרציית אג"מ (קא"ם) מציינת את התועלת הנטייה הגוברת בגרמניה של העובדים להנהגה מחודשת של מסורת שנת צהריים. ואצלנו? מה עם *schlafen Stund* - "שלאף שטונד".

אנגלה מרקל עלולה לכנות את האירופים הדרומיים בימים אלה – עצלנים. אולם, מנהיגים האג"מ קוראים לחבריהם לחקות אותם לפחות בדבר אחד: בנטילת הפסקות שינה.

קא"ם טוענת שתנומת צהריים קצרה לרענון הגיונית בשל שיקולי בריאות וביצועים. "למרות שהסיאסטה אינה מועננת יותר במדינות דרום אירופה, אולם עדיין היא רעיון טוב משיקולי בריאות," אמרה אנלי בונטנבאך, חברת הנהלת של קא"ם. "תנומת צהריים קצרה מקטינה את הסיכונים, למשל, של התקף-לב, ומעניקה רענון אנרגטי," אמרה ברעיון עיתונאי.

מחקרים מאשרים זאת. חוקרים בבית הספר לבריאות הציבור בהארוארד, באוניברסיטה לרפואה באתונה ביוון, מצאו ששיעור התמותה בעובדים יוונים שקיימו בצורה סדירה סיאסטה, ממחלות עורקים, היה נמוך ב- 37% מחבריהם חסרי הפסקת השינה.

הרעיון נקלט בגרמניה מקום בו חברות גדולות כ- BASF (חברת הכימיקלים הגדולה בעולם), אופל, הורנסבאך (שיווק) ולופטהאנזה, מספקות חדרים מיוחדים לעובדים, והמעסיקים אומרים שהם נהנים מגידול בתפוקה של העובדים שנחו במידה הנכונה.

"שנת צהרים מגשרת על השפל באון (של אמצע היום) והגדול השיא בסיכון לשגיאות," אומר יורגן צוליי, פרופסור לביולוגיה ופסיכולוגיה באוניברסיטת רגנסבורג. "שנה יכולה לעזור לנו להגיב במהירות, לזכור טוב יותר ולהשים אותנו במצב-רוח טוב יותר."

מחקר שנערך בשנה שעברה באוניברסיטה ברקלי בקליפורניה גבתה זאת, בהדגמה של בוגרים צעירים בריאים, המבצעים טוב יותר במטלת לימוד בסוף היום, באם נמו תנומת צהריים.

הגרמנים נהגו לישון שנת צהריים עד המהפכה התעשייתית. אולם צרכי העבודה בייצור הביעו לגוויעתו של נוהג זה בצפון אירופה. מסורת זו הצטמצמה גם בדרום בשני העשורים האחרונים, ויש המנסים להשיבה.

לא כל אחד מעדיף זאת. "יש לנו כבר מחצית השעה הפסקה לארוחת בוקר ומחצית השעה לארוחת צהרים," אומר פרנק פאהלו, חשמלאי ברלינאי. "באם תהא לנו הפסקה ארוכה יותר לשינה, נגיע מאוחר יותר במידה מרובה הביתה, דבר שיהיה ממש גרוע. הדבר שונה בספרד ואיטליה, במקום בו נדרשת שינה משום שכל כך חם, אולם כאן בגרמניה, אין לנו אפילו קיצים הגונים."

אולם יש עובדים שטוענים שיקפצו על ההזדמנות להטענה באמצע היום. "לעתים אני ממש נדרש לנמנום, אולם מעולם לא עשיתי זאת בשעות העבודה," אומר עובד בשירותי הבריאות נילס גורדון, גם הוא ברלינאי. "באם היה אולם במקום העבודה לפנות אליו ולנוח קמעה בשעות הצהריים, זה היה גדול."

מקור: רובי ראסל, גארדיין, 17.7.2011

בימה חופשית – מכתבים למערכת

היבטים חריגים ושלייליים בהסכם הר"י - ממשלה

כולי פליאה על השתיקה הממושכת ואי-העלאת טיעונים נכבדים כנגד ההסכם הקיבוצי שנחתם בין הר"י (ההסתדרות הרפואית בישראל) לממשלה, שמאות רופאים מתקוממים נגדו. בדעתי להעלות טיעון נוסף כנגד ההסכם, שניתן ואולי אף צריך להגבילו לתחום משפט העבודה ויחסי עובד-מעסיק, בהבדל מתחום דיני חוזים הכללי.

במשטרנו הדמוקרטי נבחרת הממשלה לתקופה קצובה מפאת הוראות הדין. עצם קיומה יונק מהצבעת אמון של הכנסת, אך נצא לעניננו מתוך הנחה שמדובר במספר שנים "לפי הספר", בין בחירות לבחירות. פעולות הממשלה (למעט החריג של הממשלה הנוכחית) קבועות ומאושרות ומוגבלות בחוק תקציב לתקופה קצובה. טענתי היא כי אין לממשלה חופש פעולה בהתקשרויותיה ובכשירותה להתחייב, כמעסיק כלפי עובדיה, מעבר למה שניתן לצפות או להניח בסבירות כתקופת כהונה כאמור. אם לא נאמר כן, הרי לפנינו רשות מבצעת בעלת צביון מעין-דיקטטורי הנוטלת לעצמה "קארט בלאנש" למשכן את זכויות הציבור הן בקלפי והן בנטל המיסוי לתקופה בה סביר להניח כי תחדל להתקיים, בנוסף לתמורות שסביר להניח כי יתחוללו במשק המדינה וב"כפר הגלובאלי". אם איני טועה, "נציבות הדורות הבאים" (שהיתה קיימת מספר שנים וחדלה) שולבה בכנסת על מנת למנוע יצירת שעבודים של כנסת מכהנת וממשלה הקיימת על זכויות מוקנות ועתידיות של בני הדורות הבאים. ייתכן שביטולה של הנציבות מלמד על כוונות שוחרי שררה לפעול ללא גורמים מרסנים כלשהם.

למיטב ידיעתי, הסתדרות העובדים הכללית, הישנה כחדשה, לא חתמה על הסכמים קיבוציים למשך תשע שנים, (אולי למעט שעות חירום ממש) כפי שעשתה הסתדרות הרופאים הר"י. כיצד אפשר להטיל הגבלות כה חמורות על ציבור רופאים שחיים ומוות ובריאות הציבור שליחותם ומומחיותם - ובמציאות של כלכלה גלובאלית קורסת לא לאפשר להם חיים נורמאליים, עם שעות שינה ו"שעות משפחה" עם בנות-זוגם, ילדיהם והוריהם? מדוע שונה דינם מדין נהג אוטובוס או משאית המוגבל בשעות נהיגה וחייב בתקופת מנוחה בין פעילות אחת למשנה? מתי יפסיקו להתעלל בזכויות בני-אנוש וינסו "למרוח" או "לצבוע" הכל "בדמי לא-יחרץ"?

צריך לתקן את חוק שעות עבודה ומנוחה לגבי רופאים ותורנויותיהם, פשוט בבחינת פיקוח-נפשות, שהוא אחד מעקרונות כל בני תרבות. הנה דאגו לאחרונה למתן מושב לקופאיות, ולא ישריינו זכויות מנוחה למי שעייפותו מסכנת ממש חיים?! יש להניח שלפרופסורים והבכירים יש דווקא ענין שמישהו ישאר בבתי החולים, ללא תשומת לב לחובת המנוחה, ובלבד שיוכלו להיעלם לבצע ניתוחים וטיפולים פרטיים ולמלא כיסיהם במרפאות פרטיות הצומחות כפטריות על כל צעד ושעל. כנראה לא מספיקה להם ההכנסה הנוספת בחסות קרנות המחקר ושאר מרעין בישין שחדרו לעולם הרפואה הציבורית. אין תימא שמחנה הר"י חלוק בתוכו, אלא שהמתמחים חוששים לדבר גלויות על הבעיות הבסיסיות ומה ששמענו מהם הוא ש"רוצים לקצר את תקופת ההסכם". נקווה שאצל מירוני ויצחק זמיר יעלו טענות ודרישות יותר ספציפיות.

השלווה המדומה בה "טיפול" ומטפל ראש הממשלה - שהוא גם שר הבריאות - ועושי דברו במשרד האוצר, מזכירים לי את מאבקו של חיים רמון, בכהנו כשר בריאות באחת הממשלות, לחתור להפרטת בתי-החולים בכותרת "תאגוד". ייתכן שכל מה שנגלה לעינינו במאבק הממושך הנוכחי, ומעבר לכך מה ש"מתבשל" במטבחי "לטיפונדיית הון-שלטון", איננו אלא מדיניות מכוונת של "הליכה על הסף", עד "שלפתע" יתגלו הגואלים והמושיעים - טייקונים למיניהם - וההון-שלטון יציע לרופאים המנוצלים עד כלות, מניות בתאגידיים שיוקמו ... - "לכבוד ולתפארת הרס הרפואה הציבורית". ולואי ואתבדה.

דיאגנוזה ביאליק על מחלות הישוב – אז והיום

מבוא - דבר ישעיהו 757 לפנה"ס: "כספך היה לסיגים סבאך מהול במים, שריך סוררים וחברי גנבים כלו אוהב שוחד ורדף שלמונים יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם" (פרק א', 22-23). ועוד, דבר ירמיהו 627 לפנה"ס מול בית המקדש העתידי להיחרב: "ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה, על כן גדלו ויעשירו, שמנו עשתו גם עברו דברי-רע, דין לא דנו דין יתום ויצליחו ומשפט אביונים לא שפטו" (פרק ה', 27-28).

2561 שנה לאחר זעקת ירמיהו, לפני צאת ביאליק לנינוח (ערמונית) בוניה, השאיר (ב-1934, לפני 77 שנים!) מכתב פרידה לישוב ובו ציין את חליינו, העומדים עדיין במלוא תקפם, להוותנו ובשתנו, ולהלן, בלשונו, חמישה סימנים מעידים:

"הנני מרגיש כי תל-אביב שלנו והישוב בכלל חולים בשעה זו. סימני המחלה נתגלו בזמן האחרון. קודם כל ביחס לאחינו פליטי החרב... במקום לדאוג להם להכין פינה וצל, קורה של דירה בכלל, ...נצלנו את אסונם למען בצע כסף...העלינו את שכר הדירות וגזלנו מהם את פרוטותיהם האחרונות"
ועתה - העדר שיכון עניים, זוגות צעירים, סטודנטים לעומת מגדלי ודירות הפאר ופערים גדלים והולכים בהלכות ואורחות החיים.

"הסימן השני למחלה הוא הספסרות הבזויה האוכלת אותנו כעש...אנו מתפארים בגאות ופריחה במקום שיש רק מהומה ריקה של ספסרות. דונם אחד עובר עשר פעמים מיד ליד וכל פעם עולה מחירו, ואנו חושבים שזוהי עליה וגאות...אנו עושים בקרקע מה שהספסרות בשעת מלחמה ומהפכות היתה עושה בלחם".
ועתה - ליטר חלב וקילוגרם עגבניות ושאר מצרכי מזון מותירים פרוטות בידי היוצרים העמלים והופכים "מכשירים" בידי רשתות מזון תאבות בצע, המעסיקות עובדי קבלן וממלאות כיסי בעליהן ומנהליהן במשכורות ענק.

"סימן שלישי למחלתנו הוא - הבריחה מן הכפר אל העיר... הנה עכשיו, עם מהומת-השקר של הגאות בעיר, עוזב הפועל העברי את הכפר, מפקיר את העמדות הלאומיות שלנו ועובר לחיים הקלים שבעיר"
ועתה - הפרטת קיבוצים, התפתחות תופעות שליליות בהווי העירוני, דקירות, סמים, שכרות, השתמטות, "דולצ'ה ויטה" מעל לכל, גניבות, השתלטות הלועזית בשפה, במזון ובשאר "סימני סטאטוס" כביכול.

"ומכאן גם תקלה אחרת. סימן רביעי למחלת השעה - העבודה הזרה. הכיבוש הגדול של עשרות שנים, המבצר הלאומי הגדול, העבודה העברית, הולך ונחרב לעינינו ואין אנו שואלים את עצמנו, מה נעשה מחר, ביום פקודה וסכנה, כשפועלים נכרים ימלאו את מושבותינו, מי יעמוד לנו, מי יגן עלינו ביום סערה ושואה".

ועתה - כל המוסיף, גורע. סוחרי העבדים מפעילי "חברות כח אדם", הראיסיים מושקעים היטב בנכר ללא שום מחוייבות אלא לעגל הזהב.

"והנה הסימן הרביעי למחלת השעה - ההתפוררות הפנימית האיומה, ריבות המפלגות, שנת את אחים האוכלת בנו בכל פה, מעשי ההרס והחורבן הפנימי של המפלגות הקיצוניות..."
ועתה - שנאת-חינם, אטומיזציה של החברה, כנסת המביישת את בוחריה, סימנים ברורים לתופעת "יהודה וישראל" הנערכים להתמודדות בזירה זרועת מוקשים פנימיים וחיצוניים, התנסחות "שטירמרית" כלפי אחינו המאמינים בבורא עולם ובביאת המשיח, כאילו בידי האזרחים החילוניים פתרון ברור לבעיות ולקשיים שכולנו אפופים בהם בהווה ולעתיד לבוא.

חוק ומשפט**1. ביטול פיטורי עובד שנעשו בגלל השתתפות בניסיון התארגנות עובדים**

בית-הדין האזורי לעבודה בבאר שבע ב-סך 50709-03-11 דן בבקשה לצו הצהרתי המבטל פיטורי עובד שפוטר בגין פעילותו בארגון עובדים ואשר אלמלא מעורבותו ספק אם היה מפוטר. ביה"ד בדק האם היו שיקולים זרים ברקע קבלת ההחלטה על פיטורים והאם החברה פעלה נגד התארגנות עובדיה בהתארגנות פורצת והתנכלה להם עקב כך.

העובדות הרלוונטיות הצריכות לעניינינו:

1. העובד עבד בחברה יותר מ-4 שנים בתפקיד נהג אוטובוס והיה פעיל בהתארגנות עובדים בניסיון להפוך את ההסתדרות הכללית לארגון יציג בחברה.
2. במהלך ההתארגנות כאמור זומן העובד לשימועים חוזרים בטענות שונות כגון שלא ביצע סריקה בטחונות באוטו בתום יום העבודה, שלא ביצע את נוהלי החברה כדין.
3. בעקבות האירועים הללו נשלל ממנו בונוס לשנה והוא הועבר מסניף החברה באשדוד לסניף בלוד למשך 6 חודשים.
4. כאשר חזר לעבוד באשדוד שובץ בקו הנוסע בין אשדוד לרחובות ועובר בבני עייש. הוא לא קיבל תדרוך מראש לגבי מסלול הנסיעה.
5. העובד נכנס לרחוב שהתברר שהוצב בו תמרור אין כניסה. כשברר עם המפקח מטעם החברה לגבי המסלול נאמר לו שהמסלול עובד בשני הכיוונים. הוא החליט לנסוע קדימה בניגוד להוראות התמרור.
6. בעקבות זאת נערך לו שימוע לפני פיטורים שלאחריו פוטר.
7. ההסתדרות הכללית טענה כי בעקבות ניסיון ההתארגנות של העובדים נקטה החברה בסידרה של פעולות כדי להתנכל לחברי הועד, המהווים הפליה פסולה על רקע התארגנות.
8. ההסתדרות הביאה מספר דוגמאות של עובדים אשר עברו עבירות תנועה חמורות ואף הושעו ורשיונם נשלל, ולגביהם לא פעלו באופן החמור של פיטורים כמו שהיה במקרה של העובד הזה, דבר שמצביע על מעורבות של שיקולים זרים בעת קבלת ההחלטה לפטר את העובד.

ההלכות המשפטיות שנקבעו על ידי ביה"ד

9. מעמדה של זכות ההתארגנות היא כשל זכות יסוד חוקתית.
10. במסגרת תיקון מס' 8, בשנת 2009, לחוק ההסכמים הקיבוציים, תשי"ז-1957 נקבעה חובת ניהול מו"מ עם ארגון עובדים יציג (סעיף 33 ח1א).
11. במסגרת תיקון מספר 6, בשנת 2001, לחוק הסכמים קיבוציים, עוגנה הזכות לפעילות או לחברות בועד עובדים או בארגון עובדים בסעיף 33 ח לחוק הסכמים קיבוציים.

12. בהתאם לסעיף 33 י לחוק חל איסור על פגיעה בעובד, לעניין חברותו או פעילותו בועד עובדים או ארגון עובדים ובהתאם לכך מעביד לא יפטר עובד לא ירע תנאי עבודתו של עובד, ולא יימנע מקבלה של אדם לעבודה בשל אחד חברותו או פעילותו בארגון או ועד עובדים (פעילות לצורך הקמה של ועד עובדים).

13. יחד עם זאת, אין להעניק לעובד חסינות מפני פיטורים מטעמים ענייניים, וזאת ככל שהמעסיק יוכיח כי אלה אינם קשורים לפעילותו בארגון או בועד העובדים (ראה גם עס"ק 24/10 מיום 16/3/2010 – פרשת הוט).

14. כדי למנוע הסוואת הסיבות האמיתיות לפיטורים קבעה הפסיקה היפוך נטל שכנוע במקרה של טענה לפיטורים על רקע התארגנות. על המעסיק רובצת חובת הוכחה כי המועמדים לפיטורים נבחרו מנימוקים ענייניים ולא מטעמי השתייכות לארגון עובדים.

15. די בחשד שנימוקי הפיטורים אינם ענייניים על מנת להעביר את נטל ההוכחה אל כתפי המעסיק להראות כי הליך הפיטורים נעשה כדין ומשיקולים ענייניים.

16. נטל השכנוע המוטל על כתפי המעביד הוא נטל שכנוע מוגבר.

17. על פי סעיף 33 ח' ו-י' אין כל דרישה כי העובד יהיה "הרוח החיה" בהתארגנות העובדים דיו אם היה חבר פעיל שנבחר בועד הפעולה.

18. ביה"ד לא שוכנע כי החברה הרימה את נטל ההוכחה המוגבר המוטל עליה, וכי לולא היה העובד מעורב בהתארגנות ספק אם הוא היה מפוטר, דבר המצביע על מעורבותם של שיקולים זרים בעת קבלת ההחלטה על פיטורים.

19. ביה"ד ביטל את פיטוריו של העובד ודחה את יתר הטענות של ההסתדרות.

סוף דבר: פסק דין זה מצטרף לשורה ארוכה של פסקי דין המהווים אבני דרך בזכות ההתארגנות של העובדים ומניעת ההתנכלות של המעבידים בעובדים בשל חברותם או פעילותם בועד עובדים או בארגון עובדים. ביה"ד בוחן בשבע עיניים שהאיסור הזה לא יסוכל.

2. הכפלת הפיצויים ללא הוכחת נזק לעובדת שהוטרה מינית (אחד עשר אירועים של הטרדה מינית)

בית הדין הארצי לעבודה ב-עע 697/09 דן בתביעתה של עובדת להגדיל את הפיצוי שפסק לה ביה"ד האזורי בעילה של הטרדה מינית.

השאלות המשפטיות שנבחנו:

1. סמכות בית הדין לפסוק בגין הטרדה מינית סכומים העולים על תקרת הסכום הקבועה בסעיף ט(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית התשנ"א 1998.
2. היחס בין סמכות בית הדין לפסוק פיצוי בגין נזק מוכח לפי סעיף 6(א) לחוק, לבין סמכותו לפסוק פיצוי בגין נזק לא מוכח עד לתקרת הסכום הקבוע בסעיף 6(ב), לרבות האפשרות להגיש תביעה בשני המסלולים קבוע בחוק.
3. הדרך שבה יש לבחון שורה של אירועי הטרדה מינית המובאים בהליך משפטי אחד. דהיינו: האם אירועי הטרדה המינית ייחשבו כמסכת אחת של אירועים, שהפיצוי בגינה לא יעלה על הסכום המירבי הקבוע בסעיף 6 (ב) לחוק, או שמא יש להתייחס לכל אחד מן המעשים בנפרד כך שלביה"ד תהיה הסמכות לפסוק, ללא הוכחת נזק, את סכום הפיצוי המירבי בגין כל אחד מהם.

העובדות המשפטיות הצריכות לעניינינו:

1. העובדת אחת במקצועה עובדת במוסד רפואי.
2. הממונה הישיר שלה הטריד את העובדת במשך כחודש וחצי. תלונת העובדת בפני הממונה על הטרדות מיניות טופלה כדבעי ונמצא שהתנהגותו המשפילה של הממונה בקונוטציה מינית מחייבת פיטוריו מהעבודה.
3. העובדת הגישה תביעה לבית הדין האזורי בחיפה כנגד הממונה וכנגד המוסד הרפואי בה פירטה אחד עשר אירועים של הטרדה מינית מצידו של הממונה.
4. העובדת תבעה את הממונה לשלם לה פיצויים ללא הוכחת נזק בסכום של חמש מאות אלף ש"ח, בציינה כי בפסיקת הפיצוי יש מקום לתת משקל לטראומה המורכבת שנגרמה לה.

פסיקת ביה"ד האזורי

1. ביה"ד האזורי קבע כי אכן מדובר במעשים של הטרדה מינית תוך ניצול יחסי מרות במקום העבודה. עם זאת נקבע כי מסכת האירועים צריכה להיחשב הטרדה מינית אחת ולא באחד עשר מקרים נפרדים, שכל אחד מהם בפני עצמו מצדיק פסיקת פיצוי בנפרד.
2. מדובר בראש נזק אחד – הטרדה מינית – בגינה זכאית העובדת לפיצוי עד הסך המקסימלי הקבוע בחוק למניעת הטרדה מינית שהיא 50,000 ש"ח. (ביום מתן פסק הדין הסכום המירבי הוא 66,970 ש"ח). רק במקרים חריגים שבהם ההטרדה היא בעלת אופי פלילי חמור כמו אינוס, מעשה סדום, מעשה מגונה תוך שימוש בכוח ניתן לזכות בפיצוי ללא הוכחת נזק בגין כל מעשה הטרדה בנפרד.

ההלכות המשפטיות שנקבעו ע"י בית הדין הארצי

1. בית הדין הארצי לעבודה לא מצא אסמכתא לפיה תביעות בעילת הטרדה מינית מצריכות הוכחה ברמה מוגברת.
 2. נטל ההוכחה הדרוש בתביעה אזרחית שעילתו הטרדה מינית הוא כנטל ההוכחה הדרוש בתביעה אזרחית רגילה ואין על התובע נטל מוגבר.
 3. משעמד התובע בנטל הראשוני מועבר הנטל לסתור את "ניצול יחסי המרות" לנתבע. הימנעות מהבאת עדויות לסתור עומדת לחובתו של הנתבע.
 4. ביה"ד קבע כי הטרדה מינית היא בגדר עוולה אזרחית והוראות פקודת הנזיקין חלות עליה.
 5. במקרה של הטרדה מינית נתונה למוטרד האפשרות לתבוע את המטריד לפי הוראת סעיף 6(א) לחוק לתשלום פיצוי בגין נזק המוכח על פי הוראות פקודת הנזיקין, דהיינו נזק ממוני ממשי ונזק לא ממוני (כאב וסבל) ללא הגבלת סכום.
 6. כמו כן, ככל שלא ביקש המוטריד להוכיח את נזקו, בין ממוני ובין שאינו ממוני, כמו גם במקרה שלא עלה בידו להוכיחו, רשאי ביה"ד לפסוק ללא הוכחת נזק, לפי הוראות סעיף 6(ב) לחוק הטרדה מינית, פיצוי שלא יעלה על 50,000 ₪. עמדה זו עולה בקנה אחד עם תכלית החוק ופסיקת ביהמ"ש העליון בסוגיות דומות.
 7. בקביעת הסמכות לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק טמונה הגישה כי בעצם ההטרדה המינית טמונה פגיעה ממונית, המצדיקה פסיקת פיצוי כספי, עד לשיעור המירבי בחוק, ולעניין זה אין כל צורך בהוכחת נזק, בין ממוני לבין שאינו ממוני.
 8. בפיצוי הסטטוטורי הקבוע בחוק למניעת הטרדה מינית ניתן לראות פיצוי עונשי שהרציונל שלו הוא עונש הרתעתי.
 9. ביה"ד הארצי לעבודה קבע כי אין לקבל את גישת ביה"ד האזורי לפיה יש לראות את 11 אירועי הטרדה המינית כאירוע אחד, שסכום הפיצוי ללא הוכחת נזק אותו מוסמך ביה"ד לפסוק בגינו הוא 50,000 ₪.
 10. אף שמדובר במעשים הסמוכים בזמן נתונה לביה"ד הסמכות על פי החוק לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק לפי שיקול דעתו בגין כל אחד מהאירועים, ואין ביה"ד מוגבל בהתייחס אליהם לסכום המירבי הקבוע לאירוע אחד.
 11. יש ליתן את הדעת לחומרתו של כל מעשה בנפרד ולחומרתם המצטברת של המעשים בשים לב לכלל נסיבות המקרה.
 12. ביה"ד קבע כי העובדת זכאית לפיצוי בשיעור גבוה וקבע כי סכום הפיצוי יעמוד על 110,000 ₪ והממונה המטריד יחוייב בהוצאות בסך של עשרת אלפים שקלים.
- לסיכום: ביה"ד הארצי לעבודה מתוך פרשנות תכליתית של החוק וכדי להרתיע מטרידים ממעשיהם הנפשעים המזהמים סביבת עבודה ופוגעים בחירותה של האשה העובדת קבע הלכה חדשה שסדרה של מעשי הטרדה מינית המבוצעים על ציר זמן ובסמיכות אין לראותם כמעשה אחד של הטרדה מינית ולביה"ד הסמכות לפסוק בגין כל אחד מהם, ואינו מוגבל להתייחס אליהם לסכום המירבי הקבוע לאירוע אחד.

3. פקיד שרות התעסוקה (ההשמה) חייב לברר את סיבת אי ההתאמה של דורש העבודה ולא לשלול את זכותו לדמי אבטלה ללא ברור

ביה"ד האזורי לעבודה בנצרת ב-על"ח 50558-06/11 מיום 15 בספטמבר 2011 דן בערעור לפי סעיף 43 לחוק שרות התעסוקה התשי"ט-1959 על החלטת ועדת הערר לדחות את ערעורו של המערער כנגד ההחלטה לרשום לו סירוב עקב אי הסכמה לכאורה לעבוד בעבודה אליה הופנה.

העובדות הצריכות לעניינו:

1. התובע היה דורש עבודה במדור הבטחת הכנסה והופנה לעבודה כנציג שירות בחברת תקשוב.
2. התובע הופיע לראיון עבודה ונמצא מתאים ונאמר לו שיתקשרו אליו לראיון המשך טלפוני.
3. בראיון הטלפוני התענין התובע בשכר שישולם לו והעיר כי השכר נמוך.
4. במשוב שהועבר לשרות התעסוקה מהמעסיק המיועד נרשם כי "התובע לא מעוניין במשרה – ציפיות שכר".
5. פקיד ההשמה החליט לרשום לתובע סירוב משום שאינו מעוניין בעבודה ויש לו דרישות וציפיות לשכר גבוה.
6. התובע סירב לחתום על טופס הסירוב מאחר וסבר ששאלת השכר היא לגיטימית אבל היה מעוניין בעבודה.

ההלכות המשפטיות שנקבעו בפס"ד

1. לא כל תשובה שלילית היא "סירוב" ולא כל אמירת "הן" שוללת סירוב. הכל תלוי בנסיבות.
2. כאשר מוצעת עבודה מתאימה השאלה היא אם מי שבו מדובר אכן נהג כאדם המחפש עבודה ולא כמי שסומך על כך שבאין עבודה יקבל דמי אבטלה.
3. דווח מטעם שרות התעסוקה למוסד לביטוח לאומי על כך שדורש העבודה דחה את ההצעה שהוצעה לו, חרף היותה עבודה מתאימה, מביא לשלילת זכויותיו של דורש העבודה לדמי אבטלה או לקיצבת הבטחת הכנסה.
4. מן הראוי שפקיד ההשמה ישמע מהמעסיק את סיבת אי ההתאמה ויערוך רישום מיידי הכולל: שם המעסיק, תאריך השיחה, הסיבה לאי התאמה ולחילופין את פרטי הרישום שערך המעסיק ממנו עולה כי דורש העבודה סירב להצעה.
5. כאשר דורש העבודה טוען כי גירסת המעסיק איננה נכונה וכי למעשה לא סירב לעבודה נדרש פקיד ההשמה לבדוק מה היא בדיוק גרסתו של המעביד, שמא בכל זאת הערתו לגבי גובה השכר קיבלה משמעות לא נכונה והדבר לא נעשה.

6. ועדת הערר לא קבעה שאינה מאמינה לתובע שלא אמר שאינו מעוניין בעבודה, אלא כי עצם העובדה שהעיר על כך שהשכר נמוך היה בה די כדי להכשיל את קבלתו לעבודה. ביה"ד סבר כי הערה בדבר השכר, היא כשלעצמה, אין בה כדי להכשיל את הקבלה לעבודה ולא היה מקום לדחות את גרסת התובע שאמר שהוא מעוניין לעבוד.

7. ביה"ד קיבל את הערעור וקבע שיש לבטל את "הסירוב" שנרשם למערער.

4. הצעות חוק

א. יוגדל הפטור ממס על קצבאות הפנסיה

הממשלה אישרה הצעת תזכיר חוק בנוגע להטבות מס לפנסיה, באופן שהקיצבה החודשית הפטורה ממס תגדל מ- 6,500 ₪ ל- 7,000 ₪ בסוף 2012, ובאופן הדרגתי עד שבשנת 2024 הפטור ממס יגיע לקצבה של כ- 10,000 ₪.

ב. מענק השחרור לחיילים יוכפל

ועדת השרים לחקיקה אישרה הצעת חוק שלפיה יוכפל מענק השחרור מ- 9,300 ₪ ל- 20,000 ₪. הסכום יעלה באופן הדרגתי במשך ארבע שנים, החל מינואר 2012.

על פי הצעת החוק, המענק המוגדל יינתן לחיילים לוחמים ולתומכי לחימה וגם לאלה ששירתו באופן מפוצל ועשו גם שירות אזרחי.

5. חדש בחקיקה

חוק העסקת עובדים על ידי קבלני כח אדם (תיקון מס' 8), התשע"א 2011

תיקון מס' 8 לחוק קובע איסור התקשרות עם מי שאינו בעל רישיון (סעיף 10 ב (א)), החל בינואר 2012.

מי שהתקשר עם קבלן כח אדם או עם קבלן שירות שאין לו רישיון דינו הקנס הקבוע בסעיף 61 (א) (1) לחוק העונשין תשל"ז 1976, ואם קיבל שירות כח אדם מקבלן כח אדם, או שירות מקבלן שירות שאין לו רישיון דינו הקנס הקבוע בסעיף 61 (א) (1) לחוק העונשין בעבור כל עובד שהועסק אצלו במסגרת שירות כח האדם או השירות.

אינדיקטורים כלכליים

(1) מדד המחירים לצרכן

מדד המחירים לצרכן עלה בחודש אוקטובר 2011 ב-0.1%, בהשוואה לחודש ספטמבר 2011. עליות נרשמו במיוחד בסעיפים הבאים: ההלבשה וההנעלה (5.8%), הירקות והפירות המעובדים (2.6%), הבריאות (0.5%) והמזון (0.3%).

ירידות נרשמו במיוחד בסעיפים הבאים: הפירות הטריים (-2.8%), שירותי הדיור בבעלות הדיירים (-0.4%) והתרבות והבידור (-1.5%).

יצוין כי המדד ללא סעיף הדיור עלה בחודש אוקטובר ב-0.3%. מתחילת השנה עלו המדד הכללי ב-2.3% ואילו המדד ללא דיור ב-1.2% אחוז.

מדד המחירים לצרכן והמדד ללא סעיף הדיור בשנים עשר החודשים האחרונים (הבסיס: ממוצע 2010 = 100.0 נקודות)														
אחוז שינוי מצטבר מתחילת השנה	אוקטובר	ספטמבר	אוגוסט	יולי	יוני	מאי	אפריל	מרץ	פברואר	ינואר 2011	דצמבר	נובמבר	אוקטובר	מדד המחירים לצרכן- כללי
2.3	104.1	104.0	104.2	103.7	104.0	103.6	103.1	102.5	102.3	102.0	108.0	107.6	107.5	מדד המחירים לצרכן- כללי
1.2	102.8	102.5	103.1	102.9	103.4	103.0	102.8	102.1	102.1	101.9	104.6	104.2	104.1	המדד ללא דיור

הערות: (1) חישוב אחוז השינוי במדד בין שני חודשים נעשה על פי הנוסחה הבאה:

$$\frac{\text{(מדד חודש מאוחר)} - 100}{\text{(מדד החודש המוקדם)}} \times 100$$

(2) החל משנת 2011 יש לכפול את מדד המחירים לצרכן במדד הממוצע בשנת 2010 (106.1 נקודות) מחולק ב-100, ואז לבצע את החישוב על פי הנוסחה שבסעיף 1.

שיעור השינוי השנתי במדד המחירים לצרכן: 2010 – 2002

2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002
2.7%	3.9%	3.8%	3.4%	-0.1%	2.4%	1.2%	-1.9%	6.5%

(2) ריבית בנק ישראל וריבית החובה במשק

ריבית בנק ישראל לחודש דצמבר 2011 הופחתה ב-0.25 נקודות האחוז לרמה של 2.75%. על פי כלכלני בנק ישראל הסיבות להורדת הריבית הן: א. הציפיות לאינפלציה ל-12 החודשים הבאים הנמדדות משוק ההון ואלו של החזאים נמצאות קרוב למרכז יעד האינפלציה. גם האינפלציה בהסתכלות על 12 חודשים אחרנית נמצאת בתוך היעד זה החודש השני ברציפות; ב. האינדיקטורים הכלכליים מצביעים על כך שנמשכת ההאטה בקצב הגידול בפעילות. עיקר ההאטה בהתרחבות הכלכלה המקומית באה כתוצאה מהתמתנות הביקושים העולמיים והשפעתם על הייצוא ובמידה מסוימת גם מהתמתנות בביקושים המקומיים; ג. משבר החוב באירופה מעמיק ומתפשט למדינות נוספות ומתגברים החששות לפגיעה קשה בכלכלה העולמית. התפתחויות שליליות אלה כבר משפיעות על המשק הישראלי והשפעתם צפויה להתגבר. ד. הפחתת הריבית באירופה ובמשקים נוספים בעולם לנוכח המשך המגמות השליליות באירופה.

שיעור הריבית	סוג הריבית
2.75% (נכון לחודש דצמבר 2011)	ריבית בנק ישראל
4.51% (נכון לחודש אוקטובר 2011)	ריבית הפריים (ריבית בסיסית בחשבון חובה)
10.28% (נכון לחודש ספטמבר 2011)	ריבית על אשראי בשקלים (אוברדראפט)

* לפי שבעת הבנקים הגדולים (הפועלים, לאומי, דיסקונט, המזרחי, הבינלאומי הראשון, מרכנטיל דיסקונט ואיגוד).

(3) שכר ממוצע למשרת שכיר

בחודש אוגוסט 2011 השכר הממוצע למשרת שכיר (של עובדים ישראלים בלבד) ירד נומינלית ב- 2.5% (כ- 220 ₪), בהשוואה לחודש הקודם, והגיע ל- 8,689 ₪. במונחים ריאליים מדובר בירידה ריאלית של השכר בשיעור של 3.0% בהשוואה לחודש הקודם ובירידה בשיעור של 1.0% בהשוואה לחודש המקביל אשתקד. הירידות בשכר הממוצע, בחודש זה, מוסברות בעיקר בתשלומי דמי הבראה אשר ניתנו בחודשים יוני ויולי לעובדים ואשר העלו את שכרם באופן חריג.

בחודש אוגוסט 2011 השכר הממוצע למשרת שכיר של העובדים מחו"ל (המדווחים) עלה ב- 3.4%, בהשוואה לחודש הקודם והגיע ל- 4,769 ₪, המהווים כ- 55% מהשכר הממוצע של העובדים הישראלים.

שכר ממוצע למשרת שכיר לפי ענפים (ישראלים בלבד), אוגוסט 2011

שירותים קהילתיים חברתיים ואישיים	בריאות רווחה וסעד	חינוך	מינהל ציבורי	שרותים עסקיים	בנקאות ביטוח פיננסים	תחבורה אחסנה ותקשורת	שרותי אירוח ואוכל	מסחר ותיקונים	בינוי	חשמל ומים	תעשייה	חקלאות	כלל המשק
5,889	7,981	6,757	13,062	9,161	14,607	9,602	4,217	7,475	7,870	20,028	11,980	5,811	8,689
אחוז שינוי ריאלי לעומת החודש הקודם													
-0.7	4.7	-12.0	-3.8	-1.9	-5.2	-2.8	2.1	-2.2	-1.9	-10.6	-4.2	-5.0	-3.0
אחוז שינוי ריאלי לעומת החודש המקביל אשתקד													
-2.3	0.3	-0.4	-4.4	0.4	-0.9	-0.4	-0.3	-0.5	0.9	-17.0	-1.3	-1.1	-1.0

מקור: למ"ס

השכר הממוצע למשרת שכיר* ואחוז השינוי לעומת התקופה המקבילה אשתקד, ינואר - אוגוסט 2011

מגזר ציבורי	מגזר עסקי	כלל המשק	אוגוסט 2011
8,272 ₪	8,637 ₪	8,523 ₪	אחוז שינוי ריאלי
0.3	-0.3	-0.1	

* כולל שטחים ועובדים זרים. מקור: בנק ישראל על פי נתוני הלמ"ס

השינוי הריאלי בשכר הממוצע למשרת שכיר* לעומת התקופה המקבילה אשתקד, באחוזים : 2010 – 2003

2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
0.8	-2.6	0.7-	1.6	1.3	1.0	2.5	-3.0	סך הכל
0.9	-2.6	0.7-	1.4	1.7	1.5	1.5	-2.5	במגזר העסקי
0.6	-2.4	0.7-	2.2	0.3	0.0	4.6	-4.1	במגזר הציבורי

* כולל שטחים ועובדים זרים. מקור: בנק ישראל על פי נתוני הלמ"ס.

(4) תעסוקה ואבטלה

משרות שכיר: בחודש אוגוסט 2011 מספר משרות השכיר של עובדים ישראלים הגיע לכ- 3,014.4 מיליון. בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד מדובר בעליה בשיעור של 2.8% במספר המשרות (כ- 82 אלף משרות), מספר משרות השכיר של העובדים מחו"ל (בהיתר) הסתכם בכ- 89 אלף, ומספר משרות השכיר של העובדים מהשטחים הסתכם בכ- 36 אלף.

משרות שכיר לפי ענפים, באלפים (ישראלים בלבד), אוגוסט 2011

שירותים קהילתיים חברתיים ואישיים	בריאות רווחה וסעד	חינוך	מינהל ציבורי	שרותים עסקיים	בנקאות ביטוח פיננסים	תחבורה אחסנה ותקשורת	שרותי אירוח ואוכל	מסחר ותיקונים	בינוי	חשמל ומים	תעשייה	חקלאות	כלל המשק*
157.7	327.4	389.2	119.4	553.9	103.3	177.0	166.4	429.7	148.2	17.9	368.3	55.9	3,014.4
אחוז השינוי לעומת התקופה המקבילה אשתקד													
3.5	3.4	5.5	2.6	4.1	3.3	1.7	-0.1	1.1	4.7	1.7	0.6	1.6	2.8

* כולל מועסקים בשירותים למשק הבית ומועסקים בענף "ארגונים וגופים חוץ-מדינתיים". מקור: למ"ס

משרות שכיר* (באלפים) ואחוז השינוי לעומת התקופה המקבילה אשתקד, ינואר – אוגוסט 2011

סקטור עסקי	סקטור עסקי	כלל המשק	
977	2,163	3,140	אוגוסט 2011
3.4	3.7	3.6	אחוז שינוי

* כולל שטחים ועובדים זרים. מקור: בנק ישראל על פי נתוני הלמ"ס ועיבודי האגף לכלכלה ולחברה.

שיעור האבטלה: על פי נתוני סקר כח אדם לרבע השלישי של שנת 2011, שיעור הבלתי מועסקים עלה ל- 5.6% (שהם כ- 179 אלף איש), לעומת 5.5% ברבע הקודם ולעומת 6.6% ברבע המקביל אשתקד. אחוז הגברים הבלתי מועסקים היה 5.4% (לעומת 5.5% ברבע הקודם), ואחוז הנשים הבלתי מועסקות היה 5.7% (לעומת 5.6% ברבע הקודם). יש לציין כי החל מהרבע השלישי של שנת 2009 ועד הרבע הראשון של שנת 2011 אחוז הנשים הבלתי מועסקות היה נמוך מאחוז הגברים הבלתי מועסקים.

מספר המועסקים ברבע השלישי של שנת 2011 הגיע ל- 3.035 מיליון נפש לעומת 3.026 מיליון ברבע השני של שנת 2011, עלייה של 2.4% במספר המועסקים לעומת הרבע המקביל אשתקד.

מספרם של המועסקים בעבודה מלאה (35 שעות ויותר) עלה ב-1.0% לעומת הרבע הקודם (תוספת של כ-20 אלף מועסקים), ואילו מספרם של המועסקים חלקית (פחות מ-35 שעות) ירד ב-2.3% לעומת הרבע הקודם (ירידה של כ-19 אלף מועסקים).

דורשי עבודה: על פי נתוני שירות התעסוקה לחודש אוגוסט 2011 מספר דורשי העבודה שפנו לשירות התעסוקה הגיע ל- 208,168 זאת בהשוואה ל- 214,506 בחודש המקביל אשתקד – ירידה בשיעור של 3.0%. ראוי לציין כי הנתונים הינם מקוריים ואינם מנוכחים מגורמי עונתיות, השפעות חגים ומספר ימי פעילות בחודש.

יצוין כי גם חלקם של דו"ע הנמצאים בעומק האבטלה (דורשי עבודה שצברו למעלה מ-270 ימי אבטלה) ירד והגיע ל-35.5% (כ- 72,216 אלף איש), בהשוואה לכ- 36.7% שנמצאו בעומק האבטלה בחודש המקביל אשתקד.

ארגון ה-OECD על המשק הישראלי

בשנת 2012 ארגון ה-OECD צופה האטה משמעותית בצמיחה בישראל. הארגון הוריד את תחזית הצמיחה של ישראל מ- 4.7% ל- 2.9% לשנה הבאה, מעט פחות מתחזיות משרד האוצר ובנק ישראל, שעדיין צופים צמיחה שתעלה במעט על 3%.

לשנה הנוכחית, 2011, חוזה ה-OECD צמיחה נמוכה יותר מבתחזית הראשונית: 4.7% במקום 5.4%, בהתאמה. יחד עם זאת מדובר בצמיחה הגבוהה ביותר מבין מדינות המערב.

ראוי לציין כי, לטענת כלכלני הארגון צמיחה של 2.9% אינה מבשרת מיתון.

מידע שימושי

1. עדכון סכומי הוצאות האש"ל

הוצאות אש"ל (אכילה, שתייה ולינה) מהוות תשלום לעובד על הוצאותיו כאמור, שנגרמו בשל ועקב המצאותו מחוץ לחצרי עבודתו. הזכות לקבל תשלומים בגין הוצאה זו קבועה בהסכם העבודה.

הוצאות האש"ל עודכנו בתקנות שפורסמו ביום 20.11.2011, בעקבות פסיקת בג"צ (1878/09). פסק הדין קבע כי שר האוצר חייב לעדכן את סכומי האש"ל אשר לא עודכנו מאז שנת 1985, מחודש מרץ 2009 ועד דצמבר 2010. בעקבות התקנות המעודכנות יעמדו סכומי האש"ל על כדלקמן:

סכומי הוצאות האש"ל לגבי נישומים שהוכיחו הוצאותיהם באמצעות קבלות:

התקופה	ארוחת בוקר	ארוחת צהריים	ארוחת ערב
עד 28.2.2009	1 ש"ח	4 ש"ח	2 ש"ח
1.3.2009 עד 31.12.2009	11 ₪	44 ש"ח	22 ש"ח
1.1.2010 עד 31.12.2010	12 ש"ח	46 ש"ח	23 ש"ח

סכומי הוצאות האש"ל לגבי נישומים בלי קבלות אך שניהלו רישום כקבוע בתקנות:

התקופה	ארוחת בוקר	ארוחת צהריים	ארוחת ערב
עד 28.2.2009	1 ש"ח)	3 ש"ח	1 ש"ח
1.3.2009 עד 31.12.2009	11 ש"ח	33 ש"ח	11 ש"ח
1.1.2010 עד 31.12.2010	12 ש"ח	35 ש"ח	12 ש"ח

פרסום סכומי האש"ל המעודכנים לשנים 2009 ו-2010 יאפשר הגשת דוחות מתקנים למס, כדי להכיר בהוצאה באופן רטרואקטיבי. יחד עם זאת, בחוק המדיניות הכלכלית לשנים 2011 ו-2012 (תיקוני חקיקה), התשע"א – 2011 תוקן סעיף 32(1) לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961, ונקבע כי הוצאות אש"ל כלל לא יותרו בניכוי החל מיום 1.1.2011.

- חשוב לציין כי סכומים אלו נכונים עד ל- 31.12.2010 ועדיין לא נעשה עדכון לגבי שנת 2011

2. שיעור ההפקדה לפנסיה חובה ב- 1.1.2012

סה"כ	הפקדת המעביד לפיצויים*	הפקדת העובד	הפקדת המעביד
12.5%	4.18%	4.16%	4.16%

* מעביד המפקיד את פיצויי הפיטורים כאמור, רשאי לשלם את השלמת פיצויי הפיטורים עד לשיעור של 8.33% לקופת גמל אישית לפיצויים על שם העובד או לקופת גמל לקיבצה.

מעביד שלא הפקיד לקופת גמל את פיצויי הפיטורים ישלם לעובד הזכאי את השלמת פיצויי הפיטורים על פי חוק פיצויי פיטורים.

** השכר המבוטח הוא שכר העובד ורכיביו כמשמעותו בחוק ובתקנות פיצויי פיטורים. תקרת השכר המבוטח תעמוד על השכר המשולם לעובד או השכר הממוצע במשק לפי הנמוך ביניהם.

3. תזכורת לצווי הרחבה שפורסמו לאחרונה

א. צו הרחבה בדבר השתתפות המעביד בהוצאות נסיעה לעבודה וממנה

ב- 16 באוגוסט 2011 הוציא שר התעשייה, המסחר והתעסוקה צו הרחבה בדבר שיעור החזר הוצאות נסיעה מיום 1.1.2011. שיעור החזר שנקבע הוא עד 24.40 ש"ח ליום עבודה, על כל העובדים והמעבידים בישראל, למעט במפעלים מוגנים.

הצו פורסם בילקוט הפרסומים 6302 מיום 27.9.2011.

ב. צו הרחבה (נוסח משולב) לפנסיה חובה

שר התמ"ת הוציא צו הרחבה נוסח משולב בדבר פנסיה חובה, בו נקבע בין היתר כי החל מ- 1.1.2014, הפרשות המעביד יהיו 6% + הפרשות העובד 5.5% + הפרשות המעביד לפיצויים 6% ובסה"כ 17.5%.

הצו בנוסחו המלא פורסם בילקוט הפרסומים 6302 מיום 27.9.2011.

ג. צו הרחבה בדבר תשלום דמי הבראה

שר התמ"ת הוציא צו הרחבה על ההסכם שנחתם בין ההסתדרות הכללית לבין לשכת התיאום של הארגונים הכלכליים בדבר דמי הבראה שיחולו החל ב- 1 ביולי 2011.

בצו נקבע כי מחיר יום הבראה יהיה 365 ש"ח לכל יום הבראה והוא חל על כל העובדים והמעבידים במגזר הפרטי.

הצו פורסם בילקוט הפרסומים 6305 מיום 6.10.2011.

4. שיעורי הריבית של החשב הכללי

א. החל מיום 1 בדצמבר 2011 שיעור "ריבית החשב הכללי" יעמוד על 4.25% לשנה, דהיינו 0.3542% לחודש.

ב. שיעור "ריבית פיגורים" יעמוד על 10.75% לשנה, דהיינו 0.8958% לחודש.

5. הפחתה במס הכנסה למשתכרים 8 - 14 אלף ש"ח

ועדת הכספים של הכנסת אישרה הפחתה בשיעור של 2% במס הכנסה למרוויחים בין 8-14 אלף ש"ח.

עלות הפחתת מס הכנסה היא כמיליארד ש"ח בשנה, וכדי לממן זאת משרד האוצר מתכוון להעלות את המס על יבוא טלפונים סלולריים ולצמצם את הפטור ממס על רכישת סיגריות ב"דיוטי פרי" מ-2 פקטים לפקט אחד לנוסע.

יצוין כי, ההפחתה במס היא חלק מהרפורמה במס שתיכנס לתוקף ב-1 בינואר 2012, ואשר כוללת סעיפים כמו: מתן מס הכנסה שלילי לנשים עובדות המשתכרות מתחת לסף המס; מתן 2 נקודות זיכוי במס לגבר בגין ילדים עד גיל שלוש; הורדת ריבית על הלוואות משרד השיכון לזכאים, משיעורים של בין 4%-5% ל-3%; הטלת מס יסוף – בשיעור של 2% מהכנסה של מיליון שקל בשנה; העלאת הפטור ממס על רווחי הון על משיכה חד פעמית של החסכונות, ליחיד מ-9,000 ש"ח ל-13,000 ש"ח (רווח שנתי על הריבית), ולזוג מ-13,000 ל-16,000 ש"ח.

דליה עצמון

לברורים ולפרטים נוספים ולמעוניינים לפרסם מאמר או להביע עמדה ב"מבט הרשות" ניתן לפנות ל:

zhilony@histadrut.org.il	טל: 03 – 6921488	אפרים זילוני, עו"ד (יו"ר האגף)
sagiey@histadrut.org.il	טל: 03 – 6921129	שגיא ינקו (מנהל האגף)
daliah@histadrut.org.il	טל: 03 - 6921229	דליה עצמון, כלכלנית (אחראית הפקה)